

e-ISSN: 2587-1862

<http://filistin.org>

FAD - Filistin Araştırmaları Dergisi Sayı: 15 (Yaz 2024)

BPS - Bulletin of Palestine Studies Issue: 15 (Summer 2024)

Başlık / Title: Filistin-israil Sorununda Paradigma Değişikliği: *Apartheid*, Uzatılmış Yasa Dışı İşgal ve Self-Determinasyon

DOI: 10.34230/fiad.1461676

Yazarlar/ Authors

Ceren Gürseler

ORCID ID

0000-0001-6308-5345

Bu makaleye atıf için: Ceren Gürseler Solak, Filistin-İsrail Sorununda Paradigma Değişikliği: *Apartheid*, Uzatılmış Yasa Dışı İşgal ve Self-Determinasyon," *Filistin Araştırmaları Dergisi* no. 15 (2024): 195-236.

To cite this article: Ceren Gürseler Solak, "Filistin-İsrail Sorununda Paradigma Değişikliği: *Apartheid*, Uzatılmış Yasa Dışı İşgal ve Self-Determinasyon", *Filistin Araştırmaları Dergisi*, no. 15 (2024): 195-236.

Makale Türü / Type of Article: Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Geliř Tarihi / Submission Date: 30.03.2024

Yayına Kabul Tarihi / Acceptance Date: 23.04.2024

Yayın Tarihi / Date Published: 03.05.2024

FAD - Filistin Araştırmaları Dergisi

BPS - Bulletin of Palestine Studies

Tarandığı Uluslararası Indexler / Abstracting & Indexing

Ceren GÜRSELER SOLAK*

Filistin-İsrail Sorununda Paradigma Değişikliği: Apartheid, Uzatılmış Yasa Dışı İşgal ve Self-Determinasyon

Özet: Uluslararası meşruluğa sahip olan, uluslararası kesimin geneli tarafından Filistin halkının tek meşru ve yasal temsilcisi olarak tanınan Filistin Kurtuluş Örgütü ve bu temelde oluşan, siyaset üreten Filistin Otoritesi ve el-Fetih son yıllarda Filistin-İsrail sorununa ve çözümüne ilişkin anlatıda, paradigmada değişikliğe gitmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda Filistin-İsrail sorununa ve çözümüne dair mevcut anlatıdan, paradigmadan farklı fakat uluslararası hukuk kapsamında kavramlara başvurmaktadır. Apartheid, uzatılmış ve yasa dışı işgal, self-determinasyon hakkı Ramallah'ın kullandığı ve uluslararası toplumdan bu temeller üzerinde destek beklediği kavramlardır. Anlatıda ve paradigmada değişikliğe gidilmek istenmektedir çünkü mevcut söylem ve paradigma, soruna çözüm getirmemektedir. İsrail işgalini olağanlaştırmakta, normalleştirmektedir ve Filistin-İsrail arasındaki müzakereler kapsamında işgale son verilmesi gerektiğini savunmaktadır. Mevcut anlatı ve paradigma, statükoyu sürdürmekte olup Madrid görüşmelerinden bu yana çözüm getirmemektedir. Öte yandan Filistin yeni paradigması ile işgalin hiçbir koşul öne sürmeden ve müzakerelerden bağımsız olarak derhal sonlanmasını talep etmektedir. Ayrıca yeni paradigma ile İsrail'in Filistin üzerindeki yönetiminin *apartheid*'e eş olduğuna dikkat çekilerek İsrail'in uluslararası baskı altına alınması ve çözüm sürecinin yeniden başlatılması amaçlanmıştır. Bunun yanında yeni paradigma ile platform hak olan self-determinasyonun halen Filistin halkı tarafından kullanamamasından dolayı Filistin sorununun sürdüğü uluslararası kesime hatırlatılmak istenmiştir. Söz konusu adımlarla başta BM, Uluslararası Ceza Mahkemesi, Uluslararası Adalet Divanı olmak üzere uluslararası kesimin desteğinin alınması ve çözümün uluslararası hukuk kapsamında ortaya konulması amaçlanmıştır. İsrail'in kapsamlı ihlallerine rağmen Filistin'in uluslararası hukuka vurgulamada ısrarcı olması ve uluslararası kesimin desteğini hedeflemesi, uluslararası teamül hukukunun bu yönde kullanılmasını, uluslararası hukukta ve uluslararası siyasette *jus cogens* normların önemini beraberinde getirmektedir. İşgal hukuku, uluslararası insancıl hukuk ve kuvvet kullanma hukukuna başvurarak Ramallah, alanda yaşanan durumunu hukuki temele oturtmakta ve çözüm için çerçeve oluşturmaktadır. Filistin'in başvurduğu bu başlıklardaki hukuk ilkeleri, teamül niteliğinde ve *jus cogens* statüsündedir. Dolayısıyla başvuru çoğu düzenlemelere İsrail uymakla yükümlüdür. Söz konusu durumun bilincinde olan Filistin, uluslararası hukuk yoluyla İsrail'e baskı yapmayı, ilgili momentumu canlı tutmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Filistin, İsrail, Apartheid, Uzatılmış ve Yasa Dışı İşgal, Self-Determinasyon

Change of Paradigm in the Israeli-Palestinian Conflict: Apartheid, Prolonged Illegal Occupation and Self-Determination

Abstract: The Palestine Liberation Organization which has international legitimacy, recognized by the majority of the international community as the only legitimate and legal representative of the Palestinian people, and the Palestinian Authority and Fatah formed on this basis and produce

* Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, cerengurseler@nevsehir.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6308-5345

politics, aim to change the narrative and paradigm regarding the Israeli-Palestinian conflict and its solution in recent years. Within the dimension of the international law, different concepts from the contemporary paradigm and narrative of the Israeli-Palestinian conflict and its resolution have been referred. Used by Ramallah apartheid, prolonged and illegal occupation, the right of self-determination have been also the concepts that the Palestinian legitimate actors have seek international support. It is aimed to make amendments in the current paradigm because current discourse and paradigm cannot bring solution to the conflict. It makes the occupation as ordinary, normal and it acclaims that the occupation will be ended in conjunction with the negotiations between Israel and Palestine. As sustaining status quo, current paradigm cannot bring solution to the conflict since the Madrid peace conferences. On the other hand Palestine demands through its new paradigm independently from the negotiations immediate termination of the occupation without any condition, pre-condition. Moreover by new paradigm, it is aimed to put Israel under international pressure and restart of the resolution process through highlighting the fact that Israel's governance over Palestine has been equal to apartheid. In addition to this through the new paradigm, due to Palestinians' non-applicability of the right of self-determination that has been a platform right, it is aimed to indicate the international community that the Palestinian issue has endured. By these moves, it is aimed to get the support of the international community dominantly of the UN, the International Criminal Court and the International Court of Justice and to reach to the solution within the framework of the international law. In spite of Israel's comprehensive violations, Palestine's insistence on stressing international law and aim of getting international support indicate importance of international customary law and importance of *jus cogens* norms in both international law and international politics. Through referring to law of occupation, international humanitarian law and law of the use of force, Ramallah has centered its claims on the facts on the ground and has established framework for the resolution. These law regulations that have been referred by Palestine have been customary law and have had *jus cogens* status. Henceforth Israel is obliged to most of the regulations that have been referred. Palestine that has been aware of this fact, has asmed to make pressure on Israel through international law and to keep related momentum alive.

Keywords: Palestine, Israel, Apartheid, Prolonged and İllegal Occupation, Self-determination.

Giriş

Filistin-İsrail sorunu etnik-bölgesel/toprak sorunudur. ¹ Sorunun boyutunu ve çözümünün neleri gerektirdiğini anlamak için işgal edilmiş Filistin topraklarındaki yasal duruma değinmek gerekmektedir. Bu bağlamda uluslararası insancıl hukuk, savaş hukuku ve işgal hukuku (*law of occupation*) kapsamında inceleme yapılabilir. Filistinlilerin ve topraklarının yasal statüsü, uluslararası hukuk bağlamında İsrail işgalinin niteliği, İsrail'in yasal sorumlulukları ve uluslararası hukuku çeşitli başlıklarda ihlal etmesi incelenecek konular arasında yer almaktadır. Örneğin işgal hukuku

¹ David Newman ve Ghazi Falah, Bridging the Gap: Palestinian and Israeli Discourse on Autonomy and Statehood," *Transactions of the Institute of British Geographers* 22, no. 1 (1997): 111.

kapsamında Filistinlilerin yasal statüsü koruma altındaki insanlar (*protected persons*)² olarak belirtilmektedir.

Diğer yandan Filistin-İsrail sorununa yönelik olarak Filistin ve uluslararası toplumdaki Filistin yanlıları tarafından uluslararası hukuk kapsamında yapılan değerlendirmelerde ana akım anlatıdan ziyade farklı kavramlar dile getirilmektedir. Filistin-İsrail sorununun özüne dönerek çözüm amaçlanmaktadır. Bu bağlamda *apartheid*, işgalin hâlâ sürmesi, self-determinasyon hakkının engellenmesi yeni anlatının başat öğeleri olarak öne çıkmaktadır.

7 Ekim 2023'te Hamas'ın saldırısıyla başlayan ve İsrail'in misliyle, hukuka aykırı olarak sürdürdüğü saldırılarının oluşturduğu şiddet sarmalının öncesinde dahi Filistin-İsrail sorununa çözümsüzlüğün hakim olmasından dolayı Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ)/Filistin Otoritesi (FO) ve el-Fetih yapılanması, yeni bir paradigma inşaa etme süreci içinde olmuştur. Söz konusu yeni paradigma, Filistin devletinin inşasına devam edilmesinin yanı sıra uluslararası hukuk kapsamında Filistin'in devlet olarak tanınmasına ve uluslararası meşruluğunu artırmasına dayanmaktadır. İsrail, uluslararası hukuku çiğnemeyi sürdürürken Ramallah, uluslararası hukuku çeşitli kavramları ile öne çıkarmaktadır. Filistin'in uluslararası meşruluğa sahip tek siyasi yapılanması olan ve Filistin halkının tek meşru temsilcisi olarak uluslararası kabule, tanınmaya sahip olan FKÖ/FO, bu süreçte hukuki yapılanmalara, kurumlara ve kavramlara başvurmaktadır. İsrail'in Batı Şeria, Gazze ve Doğu Kudüs'teki varlığı 'işgal' olarak tanımlanmakta, işgalin bizzat İsrail tarafından uzatıldığı ve kalıcı niteliğe dönüştüğü vurgulanmakta, işgalin yasadışı olduğu tekrarlanmakta, işgal rejiminin *apartheid* sistemine dönüştüğü iddia edilmekte ve bu bağlamda Filistin halkının self-determinasyon hakkının kullanımının İsrail tarafından engellendiği öne çıkarılmaktadır.

Filistin tarafı, Filistin-İsrail sorununda mevcut anlatıdan farklı bir anlatıma ve dolayısıyla politikaya geçilmesi gerekliliğini anlatırken sorunun holistik, kapsamlı açıdan incelenmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Örneğin İsrail işgaline şartsız ve koşulsuz son verilmesi çağrısında bulunmaktadır. Salt müzakerelerin başlamasına ve işgale müzakereler kapsamında son verilmesine odaklanmaktansa başta self-determinasyon hakkının kullanılmasının engellenmesi olmak üzere sorunun nedenlerinin değerlendirilme altına alınması gerektiği ifade edilmektedir. Bunun yanında

² Virginia Tilley, "The Legal Context in the Occupied Territories," *Beyond Occupation: Apartheid, Colonialism & International Law in the Occupied Palestinian Territories*, ed. Virginia Telly (London: Pluto Press, 2012), 26.

İsrail'in çiğnemekte olduğu *jus cogens* normlara da dikkat çekilmektedir. Kuvvet kullanma yasağının ihlali bu bağlamda öne çıkan bir örnektir.

İsrail'in Filistin üzerinde *apartheid* rejimi kurduğu yorumları giderek artan bir şekilde yapılmaktadır. İsrail'in Filistinliler üzerinde baskı ve ayrımcılık uyguladığı belirtilerek Tel Aviv yönetimlerinin söz konusu tutumu *apartheid*'in yasal ve siyasi çerçevesi içine alınmaktadır. İşgal edilmiş Filistin topraklarındaki tablo ilgili *apartheid* sözleşmesindeki maddeler ışığında *apartheid*'a benzetilmektedir. Ayrım Duvarı ve Yahudi yerleşimleri ile Batı Şeria'nın çeşitli bölümlere ayrılması, Filistin ve İsrailliler için farklı kanunların ve geçiş sistemlerinin uygulanması, salt Yahudi yerleşimcilerin kullanımı için yolların yapılması, sadece Filistinlilere getirilen su kullanma sınırlanması gibi alandaki gerçekler *apartheid* rejimini andırmaktadır.

Apartheid söylemi, Filistin-İsrail sorununda aslında uzun zamandır belli bir kesim tarafından dile getirilmektedir. Filistin-İsrail sorunu, 7 Ekim 2023 öncesinde olduğu gibi uluslararası gündemin alt sıralarına yer aldığı dahi *apartheid* ile İsrail rejimi özdeşleştirilmeye; İsrail'in Filistinlilere karşı uyguladığı sistematik ırkçı dışlamayı ve tahakkümü uluslararası suçlar kapsamına alınmaya çalışılmıştır. Fakat son dönemlerde Filistin tarafının Filistin-İsrail sorununa yaklaşımında, sorunu nitelendirme şeklinde, İsrail'e baskı uygulamak istediği alanlarda özellikle 2020'li yıllardan itibaren *apartheid* söyleminde artış gözlemlenmektedir.

Apartheid'in yanında Filistin; devlet inşasında, devletin kurulmasında, devletleşme sürecinde ve sorunun çözümünde farklı noktalara değinmeye çalışmaktadır. Uzun süreli işgal (*prolonged occupation*), self-determinasyon hakkı bu bağlamda öne çıkan ve bu makalede *apartheid* ile birlikte incelenecek olan başlıklardır. Uzatılmış işgal kavramı ile aslında işgalin sömürgeci niteliğine sahip olduğu öne sürülmekte ve dolayısıyla Filistin sorununun self-determinasyon boyutuna dikkat çekilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca çözüm süreci başlatılmak istenmekte ve devletleşme süreci hızlandırılmaya çalışılmaktadır.

Apartheid, uzatılmış işgal söylemi, İsrail işgalinin yasadışılığı, self-determinasyon hakkının çalıştırılmaması Filistin'de İsrail'in varlığını siyaseten, hukuken ve normatif olarak sorgulatmaktadır. Bu temeller üzerinde aynı zamanda Filistin, kendisine verilen uluslararası desteğin artmasını amaçlamaktadır.

Yukarıdaki başlıkların gündeme getirilmesinin en önemli nedeni işgalin 1967'den beri devam ediyor olmasıdır. Bunun yanında İsrail, ilhak politikalarına da başvurmaktadır. Örneğin Batı Kudüs, 1948'te İsrail tarafından ilhak edilmiştir. Benzer durumun Doğu Kudüs'te ve Batı Şeria'da

gerçekleşme ihtimali her geçen gün artmaktadır. Her ne kadar İsrail, işgali ilhaka dönüştürse de uluslararası hukuk bağlamında değerlendirildiğinde işgal ile düşman ülkesinin ya da bölgesinin geçici olarak askerî kontrol altına alınması amaçlanmaktadır. Buna göre işgale sebebiyet veren sorun çözülünceye kadar ya da bölgeden çekilme gerçekleşinceye kadar işgal devam edecektir.

İsrail'in işgal edilmiş Filistin topraklarındaki varlığı ayrımcı yerleşimci-sömürgeci niteliğe sahip bir rejim olarak tanımlanabilmektedir. Bahse konu tanımlama ve nitelendirme de bu tip bir rejimin yarattığı doğrudan ve dolaylı sorunların çözümü olarak Filistinlilerin İsrail tarafından engellenen self-determinasyon hakkının çalıştırılması gerektiğini hatırlatmaktadır.

İşgal hukuku, İsrail'in Filistin topraklarındaki ilgili rejimini ve bu rejimin hukuka aykırılıklarını değerlendirmede eksik kalabilmektedir. Bu bağlamda Azarova'nın da önerdiği üzere, uluslararası insancıl hukuk (*jus in bello*), uluslararası insan hakları hukuku, savaş hukuku (*jus ad bellum*) ve self-determinasyon hakkı ile ilgili yasal düzenlemeler de dikkate alınarak değerlendirme yapılmalıdır.³ İşgalden (*occupation*) dolayı uluslararası insan hakları hukuku, uluslararası insancıl hukuk uluslararası ceza hukuku, kuvvet kullanma gibi uluslararası hukukun önemli dalları İsrail'e karşı Filistin'in ve uluslararası toplumun ilgili kesimlerinin çalıştırmak istedikleri başlıklar arasında yer almaktadır. Örneğin *jus in bello* ve savaş hukuku olarak bilinen uluslararası insancıl hukuk işgalci kuvvetin işgal ettiği ülke ya da bölge üzerindeki başlıca görevleri ve yetkileri bağlamında kullanılmaktadır. Ayrıca işgalin ilhaka (*annexation*) dönüşmesi ve bu bağlamda kuvvet kullanma yasağının ihlali *jus ad bellum*'u yeniden hatırlatmıştır. Bu başlıkların yanına self-determinasyon hakkının çalıştırılması ve *apartheid* suçuyla mücadele de eklenmektedir.

Ayrıca ilgili momentumun canlı tutulmasında, Filistin'e değiştirmeyi hedeflediği paradigmanın desteklenmesinde ispat ya da kanıt olarak kullanılacak hukuki öğelerden birisinin teamül olması konunun uluslararası hukuk bakımından önemini bir kez daha gözler önüne sermektedir. İşbirliğinin ve uluslararası etkileşimin önemi teamülün tanımında kendini göstermektedir. Buna göre “teamül, beyanlar ve muhtelif işlemler aracılığıyla birbirleriyle mütemadiyen müzakere eden uluslararası toplumun üyelerinin davranışları sonucu ortaya çıkmaktadır”.⁴

³ Valentina Azarova, *Israel's Unlawfully Prolonged Occupation: Consequences Under an Integrated Legal Framework* (European Council on Foreign Relations Policy Brief, 02 June 2017), 1, https://ecfr.eu/publication/israels_unlawfully_prolonged_occupation_7294

⁴ Emre Öktem, *Uluslararası Teamül Hukuku* (İstanbul: Beta, 2013), 220.

Paradigmanın Değişmesi

Filistin-İsrail sorununun başlangıcındaki paradigma, İsrail işgalinin sona ererek Filistin halkının self-determinasyon hakkını bağımsız devlet kurması şeklinde kullanmasını amaçlamıştır. Filistin-İsrail sorununun ilerleyen süreci içinde işgalin sona ermesi temel adım olmaktan çıkarılmış müzakerelerin işgalin bitmesiyle başlaması yerine işgalin müzakerelerle bitirilmesine odaklanan yeni bir paradigma yaratılmıştır. Uzun zamandır mevcut ya da statükocu anlatı, işgalin müzakerelerle sona ereceği yönündedir.⁵ Diğer yandan özellikle 2020'li yıllardan itibaren Filistin-İsrail anlatısında değişiklik yaşanmaktadır ve söz konusu değişiklik Filistin tarafından mevcut paradigmanın değiştirilmesini amaçlamaktadır. İsrail'in uluslararası hukuku ve özellikle *jus cogens* normları ihlal etmesi açısından görüşmelerden, müzakerelerden bağımsız olarak işgalin derhal ve koşulsuz olarak bitmesi gerektiği söz konusu yeni anlatıyla dile getirilmektedir.

Ulusal düzeyde bakıldığında mevcut paradigma değişikliğini getiren gelişmelerin kapsamlı olduğu görülmektedir. Filistin devletinin kurulamaması, İsrail işgalinin devam etmesi ve Filistin-İsrail arasındaki ilişkilerin uzun zamandır çözüm yönünde ilerlememesi diğer bir ifadeyle taraflar arasında görüşmelerde ve müzakerelerde bulunulmaması, sorunun özünün görüşmelerde ele alınmaması işgalin bitirilmesini hedefleyen FO/FKÖ ve el-Fetih'in Filistin sorununu çözmede çeşitli değişikliklere gitmesine, bazı kavramları yeniden yorumlamasına neden olmuştur. Bu değişikliğin en önemli göstergeleri arasında Filistin yönetiminin ve Filistin siyasal yapısının önde gelen söz konusu aktörlerinin söylem değişikliğine gitmesi yer almaktadır. İsrail işgalinin yasadışılığına ve müzakerelerden bağımsız olarak bir an evvel sonlandırılması gerektiğine dikkat çekilirken kullanılan dil değişmiştir. İsrail işgal rejimi; *apartheid*, 'İsrail sömürgeciliği' olarak adlandırılmakta ve Filistin-İsrail sorununun self-determinasyonun çalıştırılmasına dair özü hatırlatılmaktadır. İşgalin uzadığının ve bizzat İsrail'in engelleri sebebiyle self-determinasyon hakkının çalıştırılmadığının altı çizilmektedir. Böylelikle Filistin, sorunun nedenlerini ve çözümünü uluslararası hukuku merkezine alarak yeniden gündeme getirmektedir. Başvurulan kavramlar ve kullanılan söylemler, uluslararası hukuk tarafından desteklenmektedir. Ayrıca Filistin'in dikkat çektiği başlıkların hukuk

⁵ Ihsan Adel ve Hassan Ben Imran, *An International Paradigm Shift Recognizing the Root Causes of Palestine's Struggle? Reflection on the UN SR's Report and Recent Developments in the Discourse on Palestine/Israel* (Law for Palestine, December 2022), 5, <https://law4palestine.org/an-international-paradigm-shift-recognising-the-root-causes-of-palestines-struggle-reflection-on-the-un-srs-report-and-recent-developments-in-the-discourse-on-palestine-israel>

hiyerarşisinde üst sırada yer aldığını söylemek mümkündür. Örnek olarak vermek gerekirse “*apartheid*” ve “İsrail sömürgeciliği” kavramları giderek daha fazla dile getirilmektedir. Dolayısıyla da tartışılmaya açılarak İsrail’in işgaline bir başka yönden ama yine uluslararası hukuk çerçevesinde dikkat çekilmeye çalışılmaktadır. 2020’lerde yayımlanan ve İsrail’in işgali altında bulunan Filistin topraklarındaki faaliyetlerini *apartheid* olarak değerlendiren belgeler, kullanılan söylemler İsrail-Filistin sorununda “insan hakları bağlamında paradigma değişikliği yaratmıştır; işgali İsrail’in eleştirilmesinde başlıca analiz çerçevesi olarak değiştirmiştir”⁶. 2022’de Michael Lynk, BM İnsan Hakları Konseyi’ne sunduğu raporunda Filistin’de işgalden *apartheid*’e geçildiğini kaydetmiştir.⁷ Dolayısıyla *apartheid*’in yasaklanması, self-determinasyonun çalıştırılması gibi başlıklarla Filistin-İsrail sorununun *jus cogens* normlarla olan bağlantısı hatırlatılmaktadır.

İsrail işgalinin 1967’den beri devam etmesi, işgal edilmiş Filistin topraklarında Yahudi yerleşimlerinin inşasının ve ilgili sistematik düzenin sürdürülmesi, Batı Şeria’nın ilhakının amaçlandığının bizzat İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu tarafından açıklanması⁸, İsrail’in söylem ve politikalarının iki devletli çözümü ne ölçüde hedeflediğini sorgulatması işgalin yanında *apartheid*, sömürgecilik ve self-determinasyon söylemlerinin de kullanılmasına sebebiyet vermiştir.

ABD eski Başkanı Donald Trump’ın “Yüzyılın Planı”⁹ adlı “barış önerisiyle” başlayan süreç de Filistin tarafındaki söylemi, paradigma değişikliğini hızlandırmıştır. İsrail nezdinde de Filistin-İsrail sorununa yönelik çeşitli değişikliklere gidildiği görülmüştür. İşgale yönelik siyasi çözümün giderek zorlaşması ve siyasi çözüme yönelik isteksizlik bu bağlamda örnek olarak sıralanabilir.¹⁰ İsraili yetkililerin Filistin devletinin

⁶ Smadar Ben-Natan, *The Apartheid Reports: A Paradigm shift on Israel/Palestine (Part I)* (Opinio Juris, 12 April 2022), <http://opiniojuris.org/2022/04/12/the-apartheid-reports-a-paradigm-shift-on-israel-palestine-part-i>

⁷ Michael Lynk, *Report of the Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in the Palestinian Territories Occupied Since 1967*, A/HRC/49/87 (UN General Assembly Human Rights Council, 08.08. 2022), 3-5, <https://www.un.org/unispal/document/report-of-the-special-rapporteur-on-the-situation-of-human-rights-in-the-palestinian-territories-occupied-since-1967-report-a-hrc-49-87-advance-unedited-version>

⁸ “Netanyahu Says West Bank Annexation Plans Still on the Table,” *Al Jazeera*, 13 Ağustos 2020, <https://www.aljazeera.com/news/2020/8/13/netanyahu-says-west-bank-annexation-plans-still-on-the-table>

⁹ Ceren Gürseler, Filistin-İsrail Sorununda Trump’ın Fait Accompli Girişimi: Yüzyılın Planı,” *Barış Araştırma ve Çatışma Çözümleri Dergisi* 9, no. 2 (2021): 378-415.

¹⁰ Ben-Natan, *The Apartheid Reports*.”

kurulmayacağına dair söylemleri de önem teşkil etmektedir.¹¹ İsrail'in Temel Kanun'da (*Basic Law*) kilit değişikliklere gitmesi Filistin'de söylemin değişmesine sebebiyet vermiştir. "İsrail: Yahudi Halkının Ulus Devleti" (*The Basic Law: Israel as the Nation State of the Jewish People*) adlı Temel Kanun Filistinli İsrail vatandaşlarının Yahudilerle aynı statüde olmalarını engellemekte, iki toplumun farklı hak ve sorumluluklarının olacağını öngörmekte ve Filistinli mültecilerin İsrail'e geri dönüşünü *a priori* engellemektedir. İsrail eski başbakanlarından Ehud Barak'a göre mültecilerin geri dönmesi İsrail için bir varoluşsal konudur.¹² 2018 tarihli Ulus-Devlet Yasası'na göre İsrail devleti Yahudi halkının devletidir.¹³ İsrail'in Ulusal Güvenlik Konseyi'nin (*National Security Council*) Ağustos 2002 tarihli raporunda güvenliğe dair ilk önceliğin ülkenin Yahudi çoğunluğunun ve demokrasinin uzun dönemlerce muhafaza edilmesi olduğu belirtilmiştir.¹⁴

Adel ve Ben Imran, Filistin sorununda söylemin artık değiştiğini savunmaktadırlar. Oslo Antlaşmaları'ndan bu yana hakim olan ve statükoyu açıklayan söylemin yerine Filistin sorununun temel nedenlerine odaklanan söyleme geçildiği ifade edilmektedir.¹⁵ Diğer bir ifadeyle 1990'larda Madrid süreci ile başlayan barış müzakerelerinden önceki safhaya dönmüştür: ırkçılık ve sömürgecilik karşıtı self-determinasyon söylemi¹⁶ kullanılarak holistik bir yaklaşım sergilenmektedir. Filistin-İsrail sorununun özü uluslararası kesime hatırlatılmaktadır.

Kuvvet kullanma yasağının ihlalinin, *apartheid* gibi uluslararası suçların işlenmesinin gündemdeki yerinden hareketle çözüm müzakerelerini başlatmak, İsrail'e yönelik diplomatik ve hukuki baskının artırılması Filistin yönetimi tarafından amaçlanmaktadır. Holistik bakış açısıyla değerlendirildiğinde Filistin halkının self-determinasyon hakkını kullanması, hak ihlallerinin yerine adaletin sağlanması; sömürgeci düzene dayanan *apartheid* sistemini uygulayan işgal rejiminin müzakerelerden bağımsız olarak derhal ve herhangi bir koşula bağlı olmaksızın sona ermesi, İsrailli yetkililerin

¹¹ Peter Beaumont, "Netanyahu tells US he opposes creation of Palestinian state after Gaza War," *The Guardian*, 18 Ocak 2024, <https://www.theguardian.com/world/2024/jan/18/netanyahu-tells-us-opposes-palestinian-state-after-gaza-war>

¹² Bernard Wasserstein, *Israel & Palestine: Why They Fight and Can They Stop?* (London: Profile Books, 2003), 157.

¹³ Miriam Berger, "Israel's Hugely Controversial Nation-State Law, Explained," *Vox*, 31 Temmuz 2018, <https://www.vox.com/world/2018/7/31/17623978/israel-jewish-nation-state-law-bill-explained-apartheid-netanyahu-democracy>

¹⁴ Wasserstein, *Israel & Palestine*, 139.

¹⁵ Adel and Ben Imran, "An International Paradigm Shift," 1.

¹⁶ Adel and Ben Imran, "An International Paradigm Shift," 2.

uluslararası suç işlemeden dolayı yargılanması ve kuvvet kullanımına son verilmesi hedeflenmektedir.

Yukarıda çizilen tablo/çerçeve kapsamında değerlendirildiğinde yeni paradigmanın salt bir açıyla değil farklı bakış açılarıyla konunun değerlendirilmesini amaçladığı görülmektedir. İsrail'in Filistin'de uyguladığı rejimin işgal rejimi olduğunun altı çizilmektedir. Bunun yanında işgalin uluslararası hukukta betimlendiği gibi olağan bir askerî rejim olmadığı; aksine işgalin niteliğinin ve öğelerinin sömürge ve *apartheid* çerçevesini oluşturduğuna dikkat çekilmektedir. Ayrıca işgalin uzatılmış olduğunu da vurgulayarak özellikle işgal hukuku kapsamında değerlendirilen olağan askerî işgalden farklı olduğunun altı çizilmektedir. Örneğin işgali uzatan, İsrail ve Filistinliler arasındaki güç asimetrisini açıklamayan, İsrail'in yerleşimci ve sömürgeci niteliğe sahip rejimini ele almayan çözüm veya girişimler Albenese tarafından Filistinlilerin self-determinasyon hakkının verilmemesi olarak yorumlanmaktadır.¹⁷ Uluslararası ceza hukuku kapsamında da değerlendirme yapılabilir. Kuvvet kullanma yoluyla toprak kazanımının yasak olması ilkesinin yanı sıra yanı sıra, self-determinasyon hakkının çalıştırılması ve ırka dayanan ayrımcılığın yapılmaması örnek olarak verilebilir.

Filistin, İsrail ve İşgal

İlhakın uluslararası hukuk kapsamında yasak olması, işgalin uluslararası hukuk bakımından dar yorumlanarak sadece geçici bir süre için uluslararası hukuk tarafından kabul edilmesi İsrail'in Filistin işgali bağlamında muhatap olduğu başlıklardır. Self-determinasyon hakkının çalıştırılmasının engellenmesi de bu çerçeveye eklenmektedir. Örneğin self-determinasyon hakkının işgal altındaki halklar için uygulanması bu bağlamda akla ilk gelen unsurlar arasında yer alıp Filistin sorununun özünü hatırlatmaktadır. Dolayısıyla işgal hukuku başta olmak üzere uluslararası hukukun çeşitli başlıkları Filistin-İsrail sorununun ortaya çıkmasında, halen devam etmesinde ve dolayısıyla çözümünde başat role sahiptir.

İşgal

Uluslararası insancıl hukuka göre, işgal, uluslararası silahlı çatışmanın sonucu meydana gelen bir gelişmedir. Diğer ifadeyle iki ya da daha fazla devlet arasında gerçekleşen bir çatışmanın neticesinde ortaya çıkan bir statü,

¹⁷ Adel and Ben Imran, "An International Paradigm Shift," 9.

durum olarak değerlendirilmektedir.¹⁸ Askerî kapsamda belli bir bölgenin ya da toprağın kontrol altına alınması olarak da ifade edilebilir.

Uluslararası hukuk kapsamında sadece işgalin varlığı değil, işgalin yasallığı, yasadışı işgal kavramları da gündeme gelmektedir. Örneğin uluslararası hukukun öne çıkan düzenlemelerine göre işgal, işgalci gücün bölge üzerinde egemenliğe sahip olmasına sebebiyet vermemelidir. İşgal rejimi, hukukun tanıdığı yetkiler kapsamında uygulanmalıdır. Söz konusu rejim ile işgalci gücün bölge üzerindeki kontrolü amaçlanmalıdır. İşgalci kuvvetin kamu düzenin ve toplumsal hayatının sağlanması, sürdürülmesi başlıklarında bir takım yetkileri ve sorumlulukları mevcuttur.¹⁹ İşgal hukuku işgalci kuvveti; yerel halkı korumak ve yerel halkın bir takım haklarına saygı duymak gibi sorumluluklarla görevlendirmektedir. Kişisel özgürlüklerin korunması, kamusal ve şahsi malların korunması örnek olarak verilebilir. İşgalden önceki yasal düzenlemeler ve idari çerçeve, yaşam koşulları işgalci kuvvetin işgal rejimini hayata geçirirken uyması gereken yasal sınırlamalardır.²⁰

İşgal, geçici olmalıdır; geçici bir süreliğine geçici yönetim kurulmalıdır. İşgalden önceki düzenin, sistemin mümkün olduğunca korunması amaçlanmaktadır. İşgalci güç, askerî ve etkin kontrolü altında bulunan toprak parçası üzerinde kalıcı değişiklikler yapmayacaktır. Örneğin yargı ve hükümet sistemleri üzerinde değişikliğe gidilmeyecektir. İşgal, uluslararası hukuk kapsamında geçici ve askerî gerekliliğe dayanması şartıyla gerçekleştirilebilmektedir. Diğer bir ifadeyle işgalci gücün faaliyetlerini düzenleyen normatif çerçeve işgal hukuku ile birlikte sunulmaktadır.²¹

Uluslararası insancıl hukuk işgalin süresine dair herhangi bir zaman sınırlaması getirmemiştir²², işgalin ne kadar sürmesi gerektiğine dair bir ifadeye bulunmamaktadır.²³ Genel itibariyle 1907 La Haye Sözleşmeleri²⁴ ve

¹⁸ Vito Todeschini, "Out of Time: On the (Il)legality of Israel's Prolonged Occupation of the West Bank," in *Prolonged Occupation and International Law: Israel and Palestine* ed. Nada Kiswanson ve Susan Power (Leiden: Koninklijke Brill NV, 2023): 33,

¹⁹ Marco Longobardo, "The Applicability of Apartheid to Situations of Occupation: At the Crossroads between International Humanitarian Law, International Criminal Law, and the International Human Rights Law," *Anuario Mexicano de Derecho Internacional* 24 (2024): 7.

²⁰ Longobardo, "The Applicability of Apartheid," 7.

²¹ Azarova, "Israel's Unlawfully Prolonged Occupation," 1-2.

²² Todeschini, "Out of Time," 35.

²³ Todeschini, "Out of Time," 31.

²⁴ Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. The Hague, 18 Ekim 1907, <https://www.legal-tools.org/doc/fa0161/pdf>

1949 Cenevre Sözleşmeleri²⁵ ile hayat bulan işgal hukukunda işgalin ne kadar süreceğine dair azami süre belirtilmemiştir. Söz konusu metinlerin *travaux preparatoires*'ına bakıldığında o döneme dek yaşanan işgallerin temel alındığı, veri olarak kabul edildiği görülmektedir. Birinci Dünya Savaşı'nın, öncesinin ve İkinci Dünya Savaşı'nın deneyimleri kapsamında kısa süreli işgaller kriter olarak alınmış ve işgalin süresine ilişkin herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır.

Bununla birlikte kuvvet kullanma hukukuna göre de işgal geçici olmalıdır. Çünkü ilgili başlık kapsamında da işgalin kuvvet kullanma biçimi olduğu düşünülebilir. Bu bağlamda kuvvet kullanma hukukuna diğer adıyla *jus ad bellum*'a göre meşru müdafaa'nın dayandığı koşullar ortadan kalktığına diğer ifadeyle meşru müdafaa ile silahlı çatışma bertaraf edildiği zaman kuvvet kullanmaya son verilmelidir. Dolayısıyla Todeschini'ye göre işgalin geçiciliğinin ihlal edilmesi her iki uluslararası hukuk başlığına göre işgali yasa dışı yapmaktadır.²⁶

İsrail'in iddia ettiğinin aksine Filistin'de işgal olduğu ve hatta bunun kalıcı niteliğe dönüştürülmeye çalışıldığı "uzatılmış işgal" ifadesi ile belirtilmek istenmektedir. Söz konusu ifade ve söylemle işgalin varlığına ve sürmesinin nedenine odaklanılmaktadır. İşgalin niteliğine dikkat çekilerek sömürgeci tutumun altı çizilmektedir. Sömürgeci anlayışa dayanan sorunun çözümü ise self-determinasyon hakkının hayata geçirilmesidir.

Teamül hukuku ve işgal hukuku kapsamında yorum yapıldığında görülmektedir ki uzatılmış işgalden bahsedebilmek için çeşitli kriterler temel alınmaktadır. Bu bağlamda bakılacak ilk faktörlerden biri işgal rejiminin *de facto* ya da *de jure* ilhakı hedefleyip hedeflemediğidir. Diğer bir ifadeyle "işgalci güç yabancı toprağın/ülkenin uluslararası statüsünü, yönetimini veya demokratik niteliğini kalıcı olarak değiştirmeyi hedefliyorsa ve değiştirdiyse o zaman yasa dışı işgalden"²⁷ bahsetmek mümkündür. *De facto* ilhakta, devlet faaliyetleriyle ve politikalarıyla işgal altındaki bölgelerde değişikliğe gidilmektedir. *De jure* ilhak ise resmen açıklama yoluyla veya işgalci gücün hukuki düzeninde toprak kazanımının yer almasıyla gerçekleşir.²⁸ Örneğin İsrail, Batı Kudüs'ü *de jure* ilhak etmiştir. Batı Şeria'daki tablo ise durumun özellikle Yahudi yerleşimlerinin varlığı bakımından *de facto* ilhak olduğunu göstermektedir.²⁹ Çünkü İsrail, yaptığı idari ve yasal düzenlemeleriyle

²⁵ Bkz: The Geneva Conventions of 12 August 1949, <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/publications/icrc-002-0173.pdf>

²⁶ Todeschini, Out of Time," 31.

²⁷ Azarova, Israel's Unlawfully Prolonged Occupation,"1.

²⁸ Azarova, Israel's Unlawfully Prolonged Occupation," 7.

²⁹ Azarova, Israel's Unlawfully Prolonged Occupation," 7.

yerleşimleri kendi sınırları içine katmaktadır. Örneğin Oslo Antlaşmaları ile C Bölgesi olarak ifade edilen Batı Şeria'nın yüzde 62'lik kısmını toprakları içine katmıştır. Oslo Antlaşmaları'nın farklı toplumlara yönelik yolları yerleşimleri vb. unsurları içerdiği için Batı Şeria'yı post-modern haritaya dönüştürdüğü Wasserstein tarafından dile getirilmektedir.³⁰

İşgalci kuvvetin işgalin kalıcı olması yönünde *de facto* ya da *de jure* adımlar atmaması gerekmektedir.³¹ Dolayısıyla söz konusu adımlar işgali kalıcı hale getirmek ya da işgal edilmiş bölgenin statüsünü değiştirmeye yönelik faaliyetler bağlamında sayılabilir. Yahudi yerleşimlerinin inşası, Filistin toprağının ve doğal kaynaklarının İsrail tarafından kullanılması ve Doğu Kudüs'te statükoyu değiştirecek faaliyetleri işgalin kalıcı hale getirilmesine ya da işgal bölgesinin statüsünün değiştirilmesine yönelik uygulamalar olarak sıralanabilir.³²

Uluslararası hukukun özellikle teamül hukuku kapsamında İsrail işgalinin kalıcılığının nasıl anlaşıldığı sorusuna cevap bulunabilir. Todeschini, İsrail nezdinde şu faktörleri sıralamaktadır: Yahudi yerleşimlerin çeşitli politikalarla kalıcı hale getirilmesi, yerleşimlere göre sanayi ve tarımsal alanlarda düzenlemelerin yapılmasının yanı sıra su sistemleri ve yol gibi altyapı sistemlerinin yine yerleşimler temelinde düzenlenmesi. Ayrım Duvarı'nın inşası ile özellikle Doğu Kudüs civarındaki yerleşimlerin İsrail'e bağlanması hedefi hatırlanmalıdır. Bu durum Todeschini'ye göre *de facto* ilhak olup Filistinlilerin kaynakları üzerinde egemenliği de dahil self-determinasyon haklarının kullanımının ihlali anlamına gelmektedir. BM'nin başlıca yargı organı olan Uluslararası Adalet Divanı (UAD) da ilgili kararında Duvar'ın kalıcı olması durumunda İsrail'in politikalarının *de facto* ilhak olarak yorumlanabileceğinin altını çizmiştir.³³

İsrail'in uzatılmış işgaline karşı çıkarken uluslararası insancıl hukuk, kuvvet kullanma yoluyla toprak elde etme ve self-determinasyon hakkının çiğnenmesi temel alınmaktadır. Todeschini, işgal hukukunun başlıca amaçlarından birinin işgalin kalıcı hale gelmesini önlemek olduğuna dikkat

³⁰ Wasserstein, *Israel & Palestine*, 128.

³¹ Vito Todeschini, "The (il)Legality of Israel's Prolongs Occupation of the Palestinian Territory: Perspectives from the UN Rapporteur and Commission of Inquiry's September 2022 Reports," *Opinio Juris*, March 07, 2023, <https://opiniojuris.org/2023/03/07/the-illegality-of-israels-prolonged-occupation-of-the-palestinian-territory-perspectives-from-the-un-special-rapporteur-and-commission-of-inquiry-september-2022-reports>

³² Todeschini, "The (il)Legality of Israel's Prolongs Occupation of the Palestinian Territory."

³³ "ICJ Advisory Opinion on the Legal Consequences Arising from the Policies and Practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem," *Al-Haq Position Paper*, accessed March 24, 2023, https://www.alhaq.org/cached_uploads/download/2023/07/29/icj-advisory-opinion-1690635145.pdf, 15.

çekmektedir. Çünkü işgalin kalıcı nitelik kazanması salt işgal hukukunu değil aynı zamanda *jus ad bellum*'un özellikle de kuvvet kullanma yoluyla toprak kazanma yasağının ihlal edilmesi anlamına gelecektir.³⁴ İşgal, kuvvet kullanmanın bir devamıdır çünkü mevcut kuvvet dengesinin sürdürülmesi amacı güdülmektedir.³⁵

İşgal ile çeşitli unsurlar arasında dengenin sağlanması amaçlanmaktadır. Albayrak, bu bağlamda üç başlık sıralamıştır. Birinci olarak işgal altındaki bölgede yaşayan sivil nüfusun korunması, ikinci olarak “işgal edilen devletin devam eden menfaatlerinin ve haklarının korunması” amaçlanmaktadır. Denge ilişkisi içinde olacak son unsur ise işgalci gücün güvenlik çıkarlarının korunmasıdır.³⁶ Ayrıca Todeschini, uluslararası insancıl hukukun amacının işgalci gücün yetkisini ve kuvvetini sınırlamak ve düzenlemek yoluyla bölgeyi ve halkı korumak olduğunu hatırlatmaktadır.³⁷

İşgal Hukuku

İşgal hukuku, kapsamı sebebiyle uluslararası hukukun farklı öğelerinin aynı anda uygulanmasına imkan tanımaktadır. La Haye Yönetmeliği, 1949 tarihli Dördüncü Cenevre Sözleşmeleri, 1977 tarihli Ek Protokollerin yanı sıra ilgili uluslararası teamülden oluşmaktadır. Ayrıca insan hakları hukuku, uluslararası insancıl hukuk, kuvvet kullanma, savaş hukuku da işgal hukuku başlığında başvurulacak kaynaklar arasında yer almaktadır.

1907 tarihli La Haye Yönetmeliği'nin 42. maddesine göre bir bölgenin ya da ülkenin işgal altında sayılabilmesi için düşman ordusunun fiili yönetimi, otoritesi altında olması gereklidir. İşgal rejimi, ancak söz konusu yönetimin sağlandığı ve kullanıldığı bölgelerde geçerlidir. Bunun dışında 1949 tarihli Dördüncü Cenevre Sözleşmesi ve 1977 tarihli Ek Protokolleri de kullanılabilir. Longobardo, bu sayılan uluslararası hukuk öğelerinin işgal hukuku olarak adlandırıldığına dikkat çekmektedir.³⁸ Uluslararası insan hakları kurallarının çoğu da “artık uluslararası teamül hukukuna tabi olup”³⁹ İsrail'in bu düzenlemelere uyması konusunda baskı yaratmaktadır. İşgalci güç, işgali

³⁴ Todeschini, *Out of Time*,” 39.

³⁵ Ralph Wilde, *Israel's War in Gaza Not a Valid Act of Self-Defence in International Law*,” *Opinion Juris*, November 09, 2023, <https://opiniojuris.org/2023/11/09/israels-war-in-gaza-is-not-a-valid-act-of-self-defence-in-international-law>

³⁶ Gökhan Albayrak, *Uluslararası İnsancıl Hukukta İşgale İlişkin Hukuki Meseleler*,” *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 28, no. 2 (2020): 451.

³⁷ Todeschini, *Out of Time*,” 36.

³⁸ Longobardo, “The Applicability of Apartheid to Situations of Occupation,” 5.

³⁹ Öktem, *Uluslararası Teamül Hukuku*, 158.

altında bulunan topluluğun insan haklarına saygı göstermesi başlığında uluslararası yükümlülük altındadır.

UAD, işgal altında hangi kuralların kullanılması gerektiğini belirtmiştir. Örneğin BM Andlaşması'nda ve uluslararası teamül hukukunda belirtilen kuvvet kullanma yasağının⁴⁰ ve self-determinasyon hakkının altını çizmektedir. UAD, işgal hukukunun yanında söz konusu ilkelerin işgal bölgesinde uygulanabileceğini ifade etmektedir.⁴¹ UAD, aynı zamanda BM Genel Kurulu kararlarının teamül kurallarını tespitinde ispat açısından kullanılabilirliği görüşündedir⁴² ve kararları bağlayıcı olmasa bile bir takım durumlarda normatif unsura sahip olabileceğini kaydetmiştir.⁴³

İşgalin Sürmesinin Yasa Dışılığı

İşgalin askerî ihtiyaçların karşılanmasından bağımsız olarak sürekli bir nitelik kazanması uluslararası hukukun birçok ögesine karşı çıkma anlamına gelmektedir. İsrail örneğinde teamül hukukunun göstergesi olarak kabul edilebilecek BM Genel Kurulu'nun ilgili kararlarının uygulanmaması, kabul edilmemesi örnek olarak verilebilir. Öktem'e göre yeni teamülün BM'nin bir kararında yer alması teamülün sahip olduğu uluslararası anlama işaret ederken uluslararası toplumun çoğunluğunun iradesini de yansıtmaktadır. Yine Öktem, "BM Genel Kurulu kararlarının teamülü yansıtan ya da üreten özel bir niteliğinin" olduğunun altını çizerek "hukuki yetkinliklerinin sınırlı olduğu hususu şüphe götürmez" ifadesinde bulunmuştur.⁴⁴ BM Genel Kurulu, örgüte üye devletlerden oluşmakta olup söz konusu devletlerin bir takım konular ve kurallar üzerinde "görüşlerini ve kolektif isteklerini ifade eden bir forum olarak düşünülecek olursa... Genel Kurul kararlarının hukukun varlığını yetkin bir biçimde kanıtlayabilir". Diğer bir ifadeyle söz konusu kararların "uluslararası teamül hukukunu ispat ya da geliştirme yeteneği" mevcuttur.⁴⁵ İsrail'in işgali uzatması için kuvvet kullanmaya devam etmesi ve söz konusu kullanımın askerî gereklilik ihtiyacından kaynaklanmaması hem kuvvet kullanma yasağının ihlali hem de uzatılmış işgalin yasadışılığı gündeme getirmektedir.

⁴⁰ Öktem, *Uluslararası Teamül Hukuku*, 160.

⁴¹ Longobardo, "The Applicability of Apartheid to Situations of Occupation," 9.

⁴² Öktem, *Uluslararası Teamül Hukuku*, 188.

⁴³ Marko Divan Öberg, "The Legal Effects of Resolutions of the UN Security Council and General Assembly in the Jurisprudence of the ICJ," *The European Journal of International Law* 16, no.5, 2006, 897

⁴⁴ Öktem, *Uluslararası Teamül Hukuku*, 162-163.

⁴⁵ Öktem, *Uluslararası Teamül Hukuku*, 164.

Teamülün oluşması ve bu bağlam ispatı açısından BM Güvenlik Konseyi kapsamında da örnek verilmesi mümkündür. Zira Konsey de teamülün oluşmasına katkıda bulunmaktadır.⁴⁶ Kendi teamülünü de çeşitli eylem ve işlemlerle üretmektedir.⁴⁷ Bu bağlamda İsrail işgalinin yasa dışılığına dair kullanılacak bir diğer ispat ya da kanıt UAD ve ilgili kararlarıdır. UAD'nın 1971 tarihli Güney Afrika'nın Namibya'daki varlığını ele aldığı danışma görüşüne yer verilebilir. Divan'ın ilgili kararına göre Güney Afrika'nın Namibya'daki varlığı ile bölge halkının self-determinasyon hakkı çiğnenmekte ve dolayısıyla söz konusu tablo yasa dışı bir durumu teşkil etmektedir.⁴⁸

Wilde, İsrail işgalinin yasa dışı olduğu tezini Filistin halkının sahip olduğu self-determinasyon hakkına ve işgalin sürmesi için İsrail'in kuvvet kullanma yasağını ihlal etmesine dayandırmaktadır. Wilde, self-determinasyon hakkının *jus cogens* norm olmasının da altını çizmektedir.⁴⁹ Azarova ise self-determinasyonun uluslararası hukukun teamül normu olduğuna dikkat çekmektedir.⁵⁰ Diğer yandan BM Genel Kurulu kararlarının teamül doğrucu etkisinin self-determinasyon örneğinde görülebileceğini savunan isimler mevcuttur.⁵¹ Ayrıca Batır ve Aras, self-determinasyonun günümüzde kapsadığı alanlardan birisinin de yabancı askerî işgalin yasaklanması olduğunun altını çizmektedir.⁵² Yukarıda da belirtildiği üzere işgalin yasadışılığını gösteren İsrail'in bir başka faaliyeti de Yahudi yerleşimlerinin inşasına devam edilmesidir. Filistin tarafının söyleminde İsrail'in yerleşim politikaları savaş suçu olarak nitelendirilmiştir.⁵³ İsrail, uyguladığı yerleşim politikalarıyla 1967'den bu yana işgal etmekte olduğu Filistin topraklarının statüsünü sistematik olarak değiştirmektedir.⁵⁴ Filistin'in doğal kaynaklarının sömürülmesi, salt yerleşimler için altyapının inşa edilmesi, İsrail vatandaşlarının işgal edilmiş Filistin topraklarına yerleştirilmesi

⁴⁶ Matthias J. Herdegen, "The 'Constitutionalization' of the UN Security System," *Vanderbilt Journal of International Law* 27, no. 1 (1994): 155.

⁴⁷ Öktem, *Uluslararası Teamül Hukuku*, 184.

⁴⁸ Azarova, "Israel's Unlawfully Prolonged Occupation," 9.

⁴⁹ Wilde, "Israel's War in Gaza."

⁵⁰ Azarova, "Israel's Unlawfully Prolonged Occupation," 16.

⁵¹ Öktem, *Uluslararası Teamül Hukuku*, 185.

⁵² Kerem Batır & İlhan Aras, "Self-Determinasyon Hakkı ve Filistin Devleti Bağlamında Filistin sorunu," *NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1 (2011), 146-164.

⁵³ Paul Eden, "Palestinian Statehood: Trapped Between Rhetoric and 'Realpolitik'," *The International and Comparative Law Quarterly* 62, no. 1 (2013): 239.

⁵⁴ Ardi Imseis, "Negotiating the Illegal: On the United Nations and the Illegal Occupation of Palestine, 1967-2020," *The European Journal of International Law* 31, no.3 (2020): 1055.

İsrail'in Filistin toprağını kalıcı olarak değiştirmesinin göstergeleri olarak kabul edilmektedir.⁵⁵

İşgal ve İşgale Karşı Tutumu

Filistin ve uluslararası toplumun belli bir kesimi tarafından dile getirilen işgalci statüsünü İsrail, kabul etmemektedir. Bunun yerine söz konusu toprakları "tartışmalı" (*disputed*), "yönetim altında" (*administered*)⁵⁶ veya "kontrolü altında" (*under control*) şeklinde nitelendirmektedir. Filistin'deki varlığını 1967 Arap-İsrail Savaşı'na dayandırmakta ve mevcut politikalarını bu temelde savunmaya çalışmaktadır. Fakat İsrail'in bu savaşta karşı karşıya geldiği Arap devletlerini yenmesi ilgili söylemi geçersiz kılmakta olup 1967'den beri devam eden işgali haliyle yasa dışı yapmaktadır.⁵⁷ Aynı zamanda Doğu Kudüs'ün statüsünde ve İsrail'in 2005'teki çekilmesinden sonra Gazze'nin statüsünü de Filistin'den farklı düşünmektedir ve uluslararası hukukla bağdaşmayan uygulamaları ve hedefleri de olabilmektedir. Bunun yanında işgalci olmadığını ifade ederken Oslo Antlaşmaları'na da göndermede bulunmaktadır. Çünkü Oslo'nun İsrail'in işgalci güç olarak sorumluluklarını, yetkilerini değiştirip değiştirmediği tartışması da gündeme gelmektedir.⁵⁸

Bölgedeki varlığının "işgal" olarak nitelendirmesinden dolayı Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nin İsrail'e karşı uygulanması tartışmalıdır. Dolayısıyla işgalin uzamasıyla söz konusu Sözleşme'nin İsrail'e verdiği yükümlülükleri azaltıp azaltmadığı sorusu da taraflara göre farklı cevaplanabilmektedir.⁵⁹ Tel Aviv'in "işgalci" statüsüne karşı çıkma sürecinde Levy Komitesi gibi çeşitli örnekler verilebilir. Yahudi yerleşimlerinin Batı Şeria'daki statülerini değerlendirmek için kurulan Komite; İsrail'in Batı Şeria'da özel, tarihi koşulları ve yasal hakları olduğunu⁶⁰ iddia ederek işgal nitelendirilmesinin yapılamayacağını savunmaktadır.⁶¹ Murphy, Ferrara ve Power söz konusu

⁵⁵ Azarova, "Israel's Unlawfully Prolonged Occupation," 1.

⁵⁶ Telly, "The Legal Context in the Occupied Territories," 36.

⁵⁷ Wilde, "Israel's War in Gaza."

⁵⁸ Telly, "The Legal Context in the Occupied Territories," 26.

⁵⁹ Telly, "The Legal Context in the Occupied Territories," 26.

⁶⁰ Dore Gold, "The Levy Report and the Occupation Narrative," *Jerusalem Center for Public Affairs*, 20 Temmuz 2012, <https://jcpa.org/article/the-levy-report-and-the-occupation-narrative>

⁶¹ Ray Murphy, Anita Ferrara ve Susan Power, "The Occupation of Palestine from a TWAIL Lens," *Prolonged Occupation and International Law: Israel and Palestine*, ed. Nada Kiswanson ve Susan Power (Leiden: Koninklijke Brill NV, 2023), 61.

yaklaşımın Filistin topraklarının *terra nullius*⁶² olarak tanınması anlamına geldiğine dikkat çekmektedirler.⁶³

Tel Aviv yönetimleri, 1967 öncesinde söz konusu toprakların statüsünü anlatmak için “*missing reversioner*” tezini de kullanarak Filistin’i işgal ettiği tezine karşı gelmektedir. Buna göre 1967 Arap-İsrail Savaşı sırasında Batı Şeria ve Gazze Şeridi meşru yöneticilerin/egemenlerin (*sovereign*) kontrolü altında değildir; dolayısıyla söz konusu bölgeler üzerinde işgal hukukunun uygulanamayacağı görüşündedir. 1967 Arap-İsrail Savaşı sırasında Mısır’ın Gazze’de, Ürdün’ün de Batı Şeria üzerinde meşru ve yasal egemenliğe sahip olmadığını iddia etmektedir. 1948’de her iki ülkenin İsrail’i yok etmek için Filistin Mandası’nı işgal ettiklerini dolayısıyla BM Antlaşması’nın 2/4 maddesinde belirtilen kuvvet kullanma yasağının ihlal edildiğini savunmaktadır. Her iki ülkenin işgalci pozisyonunda olduğunu öne sürmektedir. Dolayısıyla bu toprakları geri alamayacaklarını veyahut İsrail’in söz konusu topraklardaki yönetimine ve kontrolüne karışamayacaklarını öne sürmektedir. Oslo Antlaşmaları’na kadar Filistin topraklarının işgal altında olduğunu fakat Antlaşma neticesinde FO’nun kurulmasından ve yetkilerle donatılmasından ötürü işgalin artık Batı Şeria ve Gazze’de geçerli olmadığı görüşündedir. 2005’te Gazze’deki yerleşimlerini boşaltan ve kara güçlerini geri çeken İsrail bu doğrultuda Gazze Şeridi üzerinde güvenliğe dair sorumluluğu olmadığını iddia etmektedir. Ayrıca Gazze Şeridi’nden çekilmesinden sonra söz konusu bölgede FO’nun yetkili kurum olmasından hareketle işgal unsurunun geçerli olmadığını savunmaktadır.⁶⁴ İsrail’in bu görüşlerine karşı Tilley, FO’nun kilit öneme sahip kalemlerde halen İsrail ile işbirliği yapma mecburiyetinin/zorunluluğunun olduğuna, FO’nun İsrail’den izin alması gerektiğine dolayısıyla FO’nun İsrail’in öne sürdüğü gibi yetkili olmadığına, sadece sınırlı bir yetkinin Filistin’e devredildiğine dikkat çekmektedir. Mevcut dönemde dahi Filistin’in su kuyusu açma gibi başlıklarda Ortak Komitelerin toplanması ve İsrail’in Filistin’e bu yönde izin vermesi gerekmektedir. Fakat söz konusu komitelerin toplanamadığı, toplansa dahi gerekli izinlerin Filistinlilere verilmediği örnekler mevcuttur. Ayrıca Filistinlilere seyahat belgelerinin verilmesi, tapu kaydı ve su kullanımına yönelik düzenlemeler FO’nun yetkisinin sınırlı olduğunu gösteren örnekler bağlamında kullanılabilir. Bunun yanında suyun

⁶² *Terra nullius*; kimseye ait olmayan bölge, sahipsiz toprak olarak nitelendirilebilir. İşgal yoluyla yabancı bir gücün ilgili bölgeyi, toprağı kontrolü, egemenliği altına almak anlamına gelmektedir. Ceren Gürseler, *Afrika Örf-Adet Hukukunda Self-Determinasyon Hakkı* (İstanbul: Kriter Yayınevi, 2023), 5.

⁶³ Murphy, Ferrara and Power, “The Occupation of Palestine,” 61.

⁶⁴ Telly, “The Legal Context in the Occupied Territories,” 36-37.

paylaşılması ve kullanımı, Filistinli mültecilerin geri dönüşü, sınırların çizilmesi, Yahudi yerleşimlerinin geleceği, Kudüs'ün statüsü olmak üzere nihai statü konularının Filistin'in idari kontrolü altında olmadığını da hatırlatmak gerekmektedir. Oslo Antlaşmaları'nda düzenlenen ve sadece Filistinlilerin yaşadığı A bölgesine dair bir yetki devri olmuştur. Halen Filistinliler, İsrail'in askerî kontrolü altındadır.⁶⁵ Tilley, Oslo Antlaşmaları'nın Filistin topraklarının işgal altında olma gerçeğini değiştirmedığını kaydetmektedir.⁶⁶

İsrail, yukarıdaki tabloya ilaveten Doğu Kudüs'ü ilhak etmesinden dolayı da işgal hukukunun uygulanamayacağını öne sürmektedir.⁶⁷ Süreç içinde hukuki ve yasal düzenlemelerin Kudüs'ün tamamında geçerli olması için çeşitli faaliyetler de yürütmüştür. Örneğin 1980'de Temel Kanunu'nda Kudüs'ün İsrail'in başkenti olduğunu belirtmiştir. Diğer yandan uluslararası insancıl hukuka baktığımızda ise Dördüncü Cenevre Sözleşmeleri'nin 47. Maddesi işgalci gücün işgal ettiği toprakları ilhak etmesini yasaklamaktadır.⁶⁸

Öte yandan İsrail'in Batı Şeria'yı "tartışmalı bölge" (*contested territory*) olarak kabul ettiğinin vurgulanması önemlidir. Yukarıda da belirtildiği üzere İsrail'in tezine göre 1967 öncesinden bölgede egemen bir güç hüküm sürmemiştir ve dolayısıyla söz konusu bölge üzerinde etkili bir kontrolden de bahsetmek mümkün değildir. Bu noktadan hareketle işgal hukukunun *de jure* uygulanamayacağını *de facto* olarak Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nin insani düzenlemelerinin uygulanabileceğini öne sürmektedir.⁶⁹ İsrail, işgal edilmiş Filistin topraklarına ilişkin işgal hukukunun özellikle de 1949 Cenevre Sözleşmeleri'nin uygulanmasını kabul etmemektedir.⁷⁰ La Hey Sözleşmeleri'nin 43. Maddesi kapsamında da değerlendirme yapılamayacağını öne sürmektedir. İsrail'e göre söz konusu bölgeler üzerindeki kontrolü yasaldır çünkü başka hiçbir devlet daha iyi bir yönetimde bulunamayacaktır.

Ayrıca İsrail, işgal edilmiş Filistin topraklarına yerleştirdiği kendi nüfusunu korumak için insan haklarına dayanmaktadır. Filistin'in toprağında yaptığı değişiklikleri diğer ifadeyle yerleşimleri uluslararası

⁶⁵ Telly, The Legal Context in the Occupied Territories,"41.

⁶⁶ Telly, The Legal Context in the Occupied Territories," 45.

⁶⁷ Telly, The Legal Context in the Occupied Territories," 37.

⁶⁸ The UN Economic and Social Commission for Western Asia, Palestine, the Occupation and the Fourth Geneva Convention: Facts and Figures, 2014, <https://www.unescwa.org/sites/default/files/pubs/pdf/palestine-occupation-fourth-geneva-convention-facts-figures-english.pdf>, 5.

⁶⁹ Todeschini, Out of Time," 34.

⁷⁰ Azarova, Israel's Unlawfully Prolonged Occupation," 7.

insancıl hukuk kapsamında meşrulaştıramayacağı için konuyu insan hakları temelinde değerlendirmektedir.⁷¹ İsrail; yerleşimcilere devlet teşviği sağlamakta, bütçe desteği vermektedir.⁷² İşgal edilmiş Filistin topraklarındaki Yahudi yerleşimleri Dördüncü Cenevre Sözleşmeleri'ni ihlal etmektedir. Sözleşmelerin 49 (6) maddesine göre işgalci güç işgal ettiği bölgeye sivil nüfusunu transfer etmeyecektir.⁷³ İsrail'e göre işgal edilmiş Filistin topraklarındaki Yahudi yerleşimleri söz konusu maddeyi ihlal etmemektedir. Yahudi yerleşimlerinin gönüllülük esasına dayandığını, herhangi bir zorunluluk kapsamında bölgeye yerleşimcilerin gitmediğini savunmaktadır.⁷⁴ Öte yandan UAD, İsrail'in Doğu Kudüs de dahil işgal ettiği topraklarda yerleşim faaliyetlerinin ve politikalarının uluslararası hukuku ihlal ettiği görüşündedir.⁷⁵ BM Güvenlik Konseyi'nin de 465 sayılı kararında olduğu üzere söz konusu yerleşimleri Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nin ihlali olarak saymaktadır.

İsrail, Cenevre Sözleşmeleri'ne taraftır. Fakat Dördüncü Cenevre Sözleşmeleri'nin uygulanmasına karşı çıkmaktadır.⁷⁶ Ek Protokol I'e taraf değildir; fakat çoğu metnin çoğu düzenlemeleri uluslararası teamül statüsüne sahiptir.⁷⁷ Ancak sadece söz konusu Protokol'ün uluslararası teamül statüsü kazanan hükümleri uygulanacaktır. Uluslararası teamül hukuku kapsamında değerlendirildiğinde İsrail, La Hey düzenlemelerine uymakla yükümlüdür.⁷⁸ Cenevre Sözleşmeleri'nin ortak 2. maddesine göre sözleşmeler, uluslararası düşmanlıklar döneminde işgal edilmiş herhangi bir bölgeye uygulanabilmektedir. İsrail, uluslararası insan hakları hukukunun işgal edilmiş Filistin topraklarına uygulanmasını kabul etmemektedir.⁷⁹ Azarova, bu noktada İsrail'in de taraf olduğu BM İkiz Sözleşmelerin uygulanabileceğine dikkat çekmektedir.⁸⁰

Murphy, Ferrara ve Power, İsrail'in uygulamakta olduğu rejime ve uluslararası hukukun çeşitli başlıklarının ihlaline rağmen yaşanan tablonun Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nin Yüksek Akdi Taraflarının dikkatini çekemediğinin ve dolayısıyla İsrail işgalinin yasa dışılığının

⁷¹ Azarova, "Israel's Unlawfully Prolonged Occupation," 4.

⁷² Azarova, "Israel's Unlawfully Prolonged Occupation," 10.

⁷³ ICRC, International Humanitarian Law Databases, Article 49- Deportations, Transfers, Evacuations, <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciv-1949/article-49>

⁷⁴ Telly, "The Legal Context in the Occupied Territories," 53.

⁷⁵ Telly, "The Legal Context in the Occupied Territories," 23.

⁷⁶ Telly, "The Legal Context in the Occupied Territories," 54.

⁷⁷ Murphy, Ferrara and Power, "The Occupation of Palestine," 60.

⁷⁸ Murphy, Ferrara and Power, "The Occupation of Palestine," 60.

⁷⁹ Azarova, "Israel's Unlawfully Prolonged Occupation," 10.

⁸⁰ Azarova, "Israel's Unlawfully Prolonged Occupation," 10.

değerlendirilmediğinin altını çizmektedir. Imseis'in dikkat çektiği üzere çoğu kez BM, İsrail işgalinin yasalılığı yerine İsrail'in işgal edilmiş Filistin topraklarındaki uluslararası insancıl hukuk ihlallerine ve insan hakları ihlallerine odaklanmaktadır.⁸¹ Diğer yandan BM, farklı kurumlarla işgalin yasa dışılığını da gündeme getirmektedir. 2022'de dönemin BM Filistin İnsan Hakları Özel Raportörü Michael Link, İsrail'in işgalinin artık yasal olarak değerlendirilemeyeceğini ifade etmiştir. Bu bağlamda sıraladığı gerekçeleri önem teşkil etmektedir. İşgalci güç her şeyden önce işgal etmekte olduğu toprağı ilhak edememektedir. İşgal geçici bir kavram olup olabildiğince en kısa sürede işgalci güç tarafından söz konusu rejime son verilmesi gerekmektedir. Ayrıca işgal süresince işgalci güç yerel/yerli toplumun çıkarını gözeterek faaliyet göstermelidir.⁸²

Bir devletin ülkesinin yabancı güçler tarafından işgal edilmesi kuvvet kullanma yasağının ihlalini teşkil etmektedir. Dolayısıyla İsrail örneğinde bu kapsamda da yorum yapılabilir. Todeschini, kuvvet kullanma yasağının ihlal edilerek ortaya çıkan işgalin saldırı suçu ile eş değer olduğuna dikkat çekmektedir.⁸³ Bu bağlamda BM Genel Kurulu'nun 3314 sayılı Saldırının Tanımına ilişkin kararına değinebilir. Buna göre saldırıdan ya da işgalden kaynaklanan askerî işgalin saldırıyı oluşturduğu belirtilmektedir. Benzer yaklaşıma Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni kuran Roma Statüsü de sahip olup işgali ve ilhaki saldırı suçu olarak değerlendirmektedir.⁸⁴ Kuvvet kullanma yasağı *jus cogens* norm niteliğine sahiptir. Ayrıca BM Andlaşması'nın 2/4 maddesinde yer almaktadır.

Filistin-İsrail Sorununda *Apartheid* Söylemi ve Etkileri

Apartheid, Filistin-İsrail sorununda Filistin tarafının altını çizerek kullandığı hukuki bir kavramdır. İsrail'in işgal rejiminin *apartheid* niteliğine sahip olduğu iddia edilmektedir. Böylelikle İsrail'in 'uluslararası suç' işlediği savunulmaktadır. İşgalin de ötesine, Filistin sorununun politik yapısına göndermede bulunmaktadır.

Apartheid Kavramı

Apartheid, uluslararası hukuk tarafından doğru ve etik olmayan, hukuk dışı bir rejim olarak değerlendirilmektedir. *Apartheid*, hem insan hakları ihlalini hem de uluslararası hukuk bağlamında kişiler için uluslararası suç

⁸¹ Imseis, "Negotiating the Illegal," 1055.

⁸² Adel and Ben Imran, "An International Paradigm Shift," 6.

⁸³ Todeschini, "Out of Time," 41.

⁸⁴ Roma Statüsü Madde 8 bis (2) (a) <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/RS-Eng.pdf>, 7.

teşkil etmektedir. Bu çerçevede normatif bir sorun olarak da nitelendirilmektedir. *Apartheid* aynı zamanda insanlığa karşı bir suçtur. *Apartheid* Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına ilişkin Uluslararası Sözleşme 1/1 maddesi sözleşmeye taraf devletlerin *apartheid*'i insanlığa karşı suç olarak kabul ettiğini kaydetmektedir.⁸⁵ Roma Statüsü'nün Madde 7/1/j düzenlemesi de *apartheid*'in insanlığa karşı suç olduğunu ifade etmektedir.⁸⁶

1973 tarihli *Apartheid* Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına ilişkin Uluslararası Sözleşme'nin ikinci maddesinde *apartheid* tanımlanmaktadır. Güney Afrika'da uygulanan ırkçı ayrımcılık politikaları ve faaliyetleri temel alınarak ilgili düzenlemeler oluşturulmuştur.⁸⁷ Söz konusu Sözleşme'de *apartheid*, bir ırka mensup grubun insani olmayan davranışlar sergileyerek diğer ırktan olan kişiler üzerinde hakimiyet sağlaması, tahakküm kurması olarak tanımlanırken bu üstünlüğe karşın halkın korunması ve *apartheid* suçunun engellenmesi amaçlanmaktadır. Irkçı, ırksal ayrıma dayanan yönetim veya hükümet şeklinin sistematik olduğunun altını çizmek önemlidir. Dugard ve Reynolds, *apartheid* yasağının uluslararası teamül hukukunun bir parçasını oluşturduğunu söylemektedir.⁸⁸ Yine *apartheid* yasağının *jus cogens* norm niteliğinden hareketle *erga omnes* etkiye sahip olduğu belirtilmektedir.⁸⁹ Devletlerin bu yönde fikir birliğinde olması, uluslararası andlaşmalarda ve sözleşmelerde yer alması bu bağlamda teamül statüsüne sahip olması kapsamında değerlendirilebilir.

Apartheid'in Filistin'deki Niteliği ve İlgili Anlatı

Apartheid'i anlamak ve Filistin-İsrail sorununun yeni paradigması kapsamında değerlendirmek için uluslararası hukukta üç önemli kaynak bulunmaktadır: Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme (*The International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*), *Apartheid* Suçunun Ortadan Kaldırılması ve Cezalandırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme (*Apartheid* Sözleşmesi- *the International Convention on the Elimination and Punishment of the Apartheid Crime*), Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü. Aynı zamanda 1977 tarihli Cenevre Sözleşmelerine Ek Protokol'de de *apartheid* ve diğer insan onuruna

⁸⁵ International Convention on the Suppression and Punishment of the Crime of *Apartheid*, https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.10_International_Convention_on_the_Suppression_and_Punishment_of_the_Crime_of_Apartheid.pdf, 1.

⁸⁶ Roma Statüsü, 3.

⁸⁷ International Convention on the Suppression and Punishment of the Crime of *Apartheid*.

⁸⁸ John Dugard ve John Reynolds, *Apartheid, International Law, and the Occupied Palestinian Territories*, *The European Journal of International Law* 24, no. 3 (2013): 883.

⁸⁹ Dugard ve Reynolds, *Apartheid*, 883.

yakışmayan faaliyetlerin yasaklanmasına dair madde bulunmaktadır. Sayılan sözleşmeler, *apartheid*'i siyasi bir rejim ve uluslararası suç olarak nitelendirmektedir.

Apartheid uygulamalarına İsrail'in vatandaşlık kanununda, milliyet ve göç kanunlarında, toprak ve mal kanunlarında rastlanabilmektedir.⁹⁰ Diğer yandan Filistin'de *apartheid* uygulandığı tezinin en büyük dayanağını Yahudi yerleşimciler oluşturmaktadır. Örneğin Reynolds, *apartheid* tezini İsrail rejiminin yerleşimci-sömürgeci düzlemine oturtmaktadır. Bu bağlamda fetih, kolonileştirme, ırkçı sistemin niteliği ve kişilerin zorla yer değiştirmesini öne çıkarmaktadır.⁹¹ Reynolds, *apartheid* düzleminin ya da çerçevesinin İsrail'in Filistin üzerindeki uzamış/uzatılmış işgali ve yerleşimci koloni sistemi arasında bağlantı kurduğuna dikkate çekmektedir.⁹² Bu tabloya self-determinasyon eklendiğinde de Filistin sorunu holistik bakış açısından ele alınmaktadır.

Yahudi yerleşimleri İsrail-Filistin arasında sorun teşkil eden sıradan, herhangi bir başlık değildir. Konunun daha derin incelenmesi gerekmektedir. Uluslararası hukuk bu kapsamda önemli kaynaklara ve değerlendirmelere sahiptir. Uluslararası insan hakları hukuku kapsamında incelenirse İsrail, yerleşim politikalarıyla birlikte söz konusu hukuku ihlal etmektedir. Cenevre Sözleşmeleri'nin 49 (6) maddesine göre yerleşimler hukuk dışı olup Longobardo'nun da dikkat çektiği üzere *apartheid*'e denk ırksal ayrımcılık politikalarının uygulanmasında kullanılmaktadır.⁹³ Söz konusu maddede işgalci gücün işgali altındaki bölgeye kendi nüfusunu taşımasının yasak olduğu ifade edilmektedir. Roma Statüsü de söz konusu politikayı 'savaş suçu' olarak değerlendirmektedir. Bunun dışında yerleşim politikası ile işgal edilmiş bölgelerin Filistinlilerden arındırılması, Filistin dışılaştırılması da amaçlanmaktadır.⁹⁴ 7 Ekim 2023 sonrasında İsrail bu tarz siyasetini ve söylemini artırmaktadır.

Filistin-İsrail sorununda *apartheid* söyleminin/anlatısının kullanılması yeni bir gelişmeyi teşkil etmemektedir. 1960'lı yıllardan itibaren söz konusu anlatının Filistinli kimi isimler tarafından kullanıldığı söylenebilir. Her Türlü Irk ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin Uygulanmasına Dair BM Özel Raportörü Fayeze Sayegh, İsrail'in *apartheid*

⁹⁰ John Reynolds, "Apartheid and International Law in Palestine," in *Prolonged Occupation and International Law: Israel and Palestine*, ed. Nada Kiswanson and Susan Power (Leiden: Koninklijke Brill NV, 2023), 105.

⁹¹ Reynolds, "Apartheid and International Law in Palestine," 104.

⁹² Reynolds, "Apartheid and International Law in Palestine," 105.

⁹³ Longobardo, "The Applicability of Apartheid," 20.

⁹⁴ Todeschini, "The (il)Legality of Israel's Prolongs Occupation of the Palestinian Territory".

sistemini uyguladığını ifade ederek İsrail'in uluslararası baskı altına alınmasına dair uluslararası söylem içine söz konusu kavramı sokmuştur⁹⁵. Uluslararası toplumdan bazı isimlerden de bu yönde destek gelmektedir. Örneğin Reynolds, *apartheid*'in neredeyse 1948'ten bu yana İsrail tarafından Filistinlilere karşı uygulandığını kaydetmektedir.⁹⁶

Güney Afrika ve işgal edilmiş Filistin toprakları arasında bağlantı kurulmasının yanında *apartheid* anlatısının değişmesi de Filistin'de ve Filistin'i destekleyen uluslararası toplumun bazı aktörlerinin söz konusu söylemi kullanmasını da kolaylaştırmıştır. Örneğin Longobardo, *apartheid* anlatısının değiştiğine dikkat çeken isimler arasında yer almaktadır. *Apartheid*'in artık ülke/bölge temelinde oluşturulan bir kavramdan ziyade bazı kişilerin insan haklarının ihlal edilmesi olarak anlamının değiştiğini belirtmektedir.⁹⁷

İkinci İntifada'nın başlamasıyla *apartheid* söylemi giderek artan bir şekilde daha fazla kullanılmaya başlanmıştır.⁹⁸ İlgili süreçte 2018 yılının ayrıca üzerinde durulması gerekmektedir. Bu yılda *apartheid* nitelendirilmesine ilişkin önemli bir gelişme yaşanmıştır. Bazı Filistinli sivil toplum kuruluşları tarafından rapor yayımlanarak raporda İsrail ve işgal edilmiş Filistin toprakları aynı rejimin/sistemin parçaları olarak nitelendirilmiştir. İsrail'in Ulus Devlet Yasası gibi birçok yapısal ve hukuki düzenlemelerine yer vererek İsrail'in uygulamakta olduğu sistemin *apartheid* olduğu öne sürülmüştür.⁹⁹ Yine aynı yılda Filistinli yetkililer Irkçı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi'nde (*Committee on the Elimination of Racial Discrimination*) İsrail'e karşı şikayette bulunmuştur. Reynolds'a göre bu şikayet BM insan hakları hukuk sisteminde dile getirilen devletler arası sorunu teşkil etmektedir.¹⁰⁰ Filistin, İsrail'i *apartheid* rejimi kurmakla dolayısıyla Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiye Edilmesine Dair Uluslararası Sözleşmesi'ni (*International Convention on the Elimination of All Forms Racial Discrimination*) ihlal etmekle suçlamıştır.

2020'li yıllardan itibaren Batılı sivil toplum kuruluşları tarafından bu konuya dikkat çekilmeye çalışıldığı görülmektedir.¹⁰¹ *Apartheid* söyleminin 2021'den itibaren kullanılmasında farklılık ve artış yaşanmıştır. Özellikle 2021

⁹⁵ Ben-Natan, The Apartheid Reports."

⁹⁶ Reynolds, Apartheid and International Law in Palestine," 104.

⁹⁷ Longobardo, The Applicability of Apartheid to Situations of Occupation," 5.

⁹⁸ Dugard ve Reynolds, Apartheid, International Law, and the Occupied Palestinian Territories," 868.

⁹⁹ Ben-Natan, The Apartheid Reports."

¹⁰⁰ Reynolds, Apartheid and International Law in Palestine," 128.

¹⁰¹ Reynolds, Apartheid and International Law in Palestine," 104.

yılı *apartheid* söyleminin öne çıkarıldığı bir dönem olmuştur. Çeşitli önemli raporlar ve söylemler bu bağlamda örnek olarak verilebilir.¹⁰² *Amnesty International*, *Human Rights Watch* bu doğrultuda ses getiren ve tartışma yaratan raporlar yayımlamıştır. İsrail'in *apartheid* niteliğinde rejim uyguladığına dair birçok kanıt olmaktadır. İsrail'in 'Yahudi devleti' olarak tanınması isteği bu bağlamda öne çıkarılabilir. Resmî söylemlerde ve barış görüşmelerinde İsrail'in Yahudi devleti olduğunun belirtilmesi ve Filistinlilere söz konusu koşulla gelinmesi farklı bir grubun varlığını ve devletin bu gruba öncelik vermek istediğini göstermektedir.¹⁰³ Dolayısıyla İsrail, *Apartheid Sözleşmesi*'ni de ihlal etmektedir. 2(a) maddesi örnek olarak verilebilir. Bu madde kapsamında değerlendirildiğinde bir ırksal grubun üyelerinin yaşam ve özgürlük haklarını ihlal ettiği görülmektedir.

İsrail'in Batı Şeria'daki Filistinlilerin yaşama hakkını ihlal etmesi ve bizzat İsrail devleti tarafından gerçekleştirilen hukuk dışı öldürmeler örnek olarak verilebilir.¹⁰⁴ Sivil göstericilere karşı orantısız ve yoğun şiddet kullanılarak Filistinlilerin öldürülmesi de bu bağlamda kanıt olarak kabul edilebilmektedir.¹⁰⁵ Batı Şeria'da bazı bölgeler İsrail tarafından salt Yahudilerin kullanımına ayrılmıştır. Söz konusu bölgelere Filistinlilerin izinsiz girmesi yasak olup Filistinlilerin bulunduğu bölgelere İsraillilerin girmesi de yasaktır.¹⁰⁶ Batı Şeria'da yerleşim bölgelerinin yanı sıra söz konusu bölgeleri birbirine bağlayan yollar da *apartheid* sisteminin kanıtı olarak verilebilir. Yargı kurumlarının Filistinlilere ve Yahudi İsraillilere farklı davranması ve Filistinlilere farklı mevzuatın uygulanması, barınma ve doğal kaynaklara erişimde yine iki topluma yönelik ayrı ve farklı politikaların izlenmesi; vatandaşlık, seyahat özgürlüğü gibi başlıklarda da iki toplum için ayrı ve farklı politikalar üretilmesi ve uygulanması İsrail ve *apartheid*'i yan yana getiren kanıtlar arasında yer almaktadır.¹⁰⁷ Batı Şeria'da Yahudi yerleşimciler Filistinlilerden farklı yasa ve mahkemelere tabidirler. Bu noktada da sistemleştirilmiş ayrımcılığı ve tahakkümü gözler önüne sermektedir. Yerleşimcilere İsrail özel hukuku uygulanırken anayasal

¹⁰² Reynolds, *Apartheid and International Law in Palestine*," 106.

¹⁰³ Dugard and Reynolds, *Apartheid, International Law, and the Occupied Palestinian Territories*," 890.

¹⁰⁴ Dugard and Reynolds, *Apartheid, International Law, and the Occupied Palestinian Territories*,"891.

¹⁰⁵ Dugard and Reynolds, *Apartheid, International Law, and the Occupied Palestinian Territories*," 892.

¹⁰⁶ Dugard and Reynolds, *Apartheid, International Law, and the Occupied Palestinian Territories*," 899.

¹⁰⁷ Dugard and Reynolds, *Apartheid, International Law, and the Occupied Palestinian Territories*," 897.

koruma altındadırlar.¹⁰⁸ Öte yandan Filistinlilere ise askerî kanun uygulanmaktadır. Doğu Kudüs'te de benzer politikalar uygulanarak sistematik ayrımcılık temelinde kentin statüsü değiştirilmeye çalışılmaktadır. Doğu Kudüs'te İsrail'in Filistinlilere yönelik ikametgah ve seyahat sınırlandırmasına gitmesi kenti diğer bölgelerden izole etmektedir. Başka bir anlatımla Duvar'ın inşası ve belirtilen politikalar şehrin Yahudileştirilmesine diğer ifadeyle statüsünün değiştirilmesine ve İsrail ile birleştirilmesine neden olmaktadır.¹⁰⁹

Ayrım Duvarı'ndan da bahsetmek gerekmektedir. Batı Şeria'da ve Doğu Kudüs'te hem toplum mühendisliğini hem de bölgelerin alt birimleri ayrılmasını amaçlamaktadır.¹¹⁰ Her ne kadar İsrail, Duvar'ın amacının güvenliği sağlamak olduğunu öne sürse de Duvar, Yahudi yerleşimcilerin olduğu bölgelerden geçmekte ve söz konusu bölgelerin ilhakı amaçlanmaktadır.¹¹¹ Duvar'ın bölgeyi ayırması sebebiyle Batı Şeria'nın yüzde 10.2'lik kısmına hukuka aykırı olarak İsrail egemen olmaktadır.¹¹² Ayrıca Batı Şeria kuzey, merkez ve doğu olmak üzere üç ayrı bölgeye bölünmektedir. UAD tarafından 2004'de Ayrım Duvarı, uluslararası hukukun ihlali olarak nitelendirilmiştir.

***Apartheid* Söyleminin Filistin'de Çalıştırılması**

Filistin'de *apartheid* suçlamasının İsrail'e karşı dile getirebilmesinde, işgal, değerlendirme altına alınan başlıca maddelerdendir. Longobardo, Güney Afrika'daki *apartheid* rejiminin işgalle bağlantısı olmadığına, işgalin yaşanmadığına dikkat çekmekte ve işgalin ancak uluslararası silahlı çatışma sonucunda düşman ülkede yaşanabileceğini kaydetmektedir.¹¹³

Diğer yandan *apartheid* söyleminin uluslararası hukuk bağlamında İsrail'e karşı çalıştırılabilmesi için ilgili hukuki metinler kapsamında özellikle de İsrail'in söz konusu metinlere taraf olup olmadığı bağlamında değerlendirmeler yapmak gerekmektedir. İsrail'in *Apartheid* Sözleşmesi'ne ve Roma Statüsü'ne taraf olmadığı hatırlanmalıdır. Bu durum İsrail'e karşı

¹⁰⁸ Dugard ve Reynolds, *Apartheid, International Law, and the Occupied Palestinian Territories*, "907.

¹⁰⁹ Dugard ve Reynolds, *Apartheid, International Law, and the Occupied Palestinian Territories*, "898.

¹¹⁰ Dugard ve Reynolds, *Apartheid, International Law, and the Occupied Palestinian Territories*, "900.

¹¹¹ Ilona Metais, "The West Bank Barrier: Origins, Implementation, and Consequences," *Flux International Relations Review* 11, no. 1 (2021): 76

¹¹² Dugard ve Reynolds, *Apartheid, International Law*, "900.

¹¹³ Longobardo, *The Applicability of Apartheid to Situations of Occupation*, "11.

apartheid'in çalıştırılmayacağı anlamına gelmemektedir. Bu noktada uluslararası hukukun teamüle verdiği önem ve teamülün uluslararası hukuk kaynağı statüsü gündeme gelmektedir. Uluslararası hukukunun kaynaklarını dolaylı ve hiyerarşik olarak belirten Uluslararası Adalet Divanı'nın Statüsü'nün 38. Maddesindeki ilgili tanım incelendiğinde, teamülden "hukuk olarak kabul edilen genel bir uygulamanın delili" olarak söz etmektedir.¹¹⁴ Dugard ve Reynolds, *apartheid*'in yasaklanmasının teamül statüsüne sahip olduğuna dikkat çekmektedir. Özellikle BM'nin tüm ayrımcılık şekillerinin kaldırılmasına yönelik faaliyetlerinin altı çizilmiştir.¹¹⁵ *Apartheid*, uluslararası hukukun önemli ilkelerine karşı gelmektedir. Bu bağlamda insan haklarına saygı ve ırka dayanmaksızın/bakılmaksızın temel özgürlüklerin sağlanması öne çıkmaktadır. BM Andlaşması'nın 55. Maddesi ve Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi'nin 2. Maddesi örnek olarak verilebilir.

Apartheid Sözleşmesi'nin Güney Afrika örneğini toprak bağlamında değerlendirmesinden hareket ederek *apartheid*'i 'ırksal ayrımcılık' olarak nitelendirilmesi *apartheid*'e ilişkin yasağın sadece Güney Afrika ile sınırlı olmayacak şekilde diğer bölgelerde de uygulanabilir olduğunu göstermektedir. Sözleşme'nin *travaux préparatoires* sürecinde de devlet temsilcileri metnin Güney Afrika'nın dışında da uygulanması gerektiği yönünde görüş bildirmişlerdir.¹¹⁶ *Apartheid*, bilindiği üzere Güney Afrika'da uygulanmış ve uluslararası kamuoyunun belli oranda tepkisini çekmiştir. Devletlerin çoğu süreç içinde *apartheid* rejimine karşı bir tutum benimsemiştir. Örneğin Güney Afrika'daki *apartheid* yönetimi o dönem BM'nin ilke ve hedefleri kapsamında değerlendirilerek temel insan haklarının ihlali, uluslararası barış ve güvenliğe tehdit olarak kabul edilmiştir.¹¹⁷ 1970'lerde BM Güvenlik Konseyi'nin Güney Afrika'daki *apartheid*'i BM Andlaşması'nın VII. Bölümü kapsamında değerlendirdiği hatırlanmalıdır. Bu bağlamda sistematik ayrımcılık yapan ırkçı rejime çeşitli yaptırımlar uygulanmıştır. Süreç içinde uluslararası teamül hukukunda *apartheid* karşıtı tutum pekişmiştir. Gösterilen tepki Güney Afrika'da *apartheid* rejiminin sonunu getirmiştir. Söz konusu tepkinin bir diğer önemli çıktısı da *Apartheid* Sözleşmesi'nin hayata geçirilmesi olmuştur.

Filistin'de *apartheid* suçlamasının İsrail'e karşı yapılmasını sağlayabilecek bir diğer unsur da bu yönde Filistin'e uluslararası desteğin gelmesidir. Güney

¹¹⁴ Öktem, *Uluslararası Teamül Hukuku*, 157.

¹¹⁵ Dugard ve Reynolds, *Apartheid, International Law*," 882.

¹¹⁶ Dugard ve Reynolds, *Apartheid, International Law*," 884.

¹¹⁷ Ram C. Malhotra, *Apartheid and the United Nations*," *The Annals of American Academy of Political and Social Science* 354 (1964): 135.

Afrika örneğinde başta BM olmak üzere uluslararası toplumdan yapılan baskının söz konusu rejimin sona ermesinde etkili olduğunun altı çizilmelidir. *Apartheid* Sözleşmesi'nin 3. maddesi de Sözleşme'ye taraf devletlere *apartheid*'e karşı olma ve ona karşı mücadele etme yükümlülüğünü hatırlatmaktadır. Bunun yanında *apartheid*'in uluslararası suç olarak kabul edilmesi de ırk ayrımcılığının engellenmesine yönelik uluslararası işbirliğini beraberinde getirmektedir. Dugard ve Reynolds'ın dikkat çektiği gibi *Apartheid* Sözleşmesi *apartheid*'i bir suç olarak değerlendirip yasaklamasının yanında insanlığa karşı suç olarak nitelendirmekte; dolayısıyla *apartheid*'i bir uluslararası suç haline getirmektedir. Diğer bir ifadeyle *apartheid*'a karşı uluslararası düzeyde yargılanmanın olabileceğinin altı çizilmektedir.¹¹⁸

Ben-Natan, *apartheid* ve beraberindeki siyasi çerçevenin kullanılmasının güçlü bir seferberlik etkisine, momentum yaratma gücüne dikkat çekmektedir.¹¹⁹ Geçmişte olduğu gibi salt Filistinli örgütler tarafından değil BM'nin çeşitli kurumları, *Human Rights Watch* ve *Amnesty International* gibi önde gelen çeşitli sivil toplum kuruluşları tarafından *apartheid* söylemi kullanılmaktadır. 2021'den itibaren artan bir şekilde İsrail'in işgal edilmiş Filistin topraklarındaki Filistinlilere, İsrail sınırları içinde yaşayan Filistinlilere ve Filistinli mültecilere yönelik sistematik uygulaması *apartheid* olarak değerlendirilmektedir. 01 Şubat 2022'de *Amnesty International* İsrail'in *apartheid* rejimi uyguladığını ifade etmiştir. *Apartheid*, İsrail'in Filistinliler üzerinde uyguladığı tahakküm ve baskı sistemi olarak tanımlanmıştır.¹²⁰ *Amnesty International* 1948'den beri İsrail'in kontrol ettiği tüm alanlarda *apartheid*'in uygulandığını kaydetmiştir. 2021'de *Human Rights Watch*, İsrail'in kontrolü altındaki tüm bölgelerde *apartheid* rejiminin uygulandığına dikkat çekmiştir.

Apartheid Sözleşmesi'ndeki tarihi değeri ve önemi, 7 Ekim sonrasında UAD bünyesinde uluslararası hukuku çalıştırma gayreti sebepleriyle Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Filistin-İsrail sorununa yönelik söyleminin çeşitli başlıklarına bakılabilir. 2010'lu yıllardan itibaren Güney Afrika Cumhuriyeti, İsrail'in işgal esnasında sergilediği ve izlediği politikaların *apartheid* yöntemini hatırlattığını dile getirmiştir. Bu bağlamda Yahudi yerleşimlerinin yapılmasını ve Doğu Kudüs'te bulunan Filistinlilerin zorla yerlerinden edilmelerini örnek olarak göstermiştir.¹²¹ BM Genel Kurulu'nda dönem

¹¹⁸ Dugard ve Reynolds, *Apartheid, International Law*," 877.

¹¹⁹ Ben-Natan, *The Apartheid Reports*."

¹²⁰ Amnesty International, *Israel's Apartheid Against Palestinians: Cruel System of Domination and Crimes Against Humanity*, 2022 (London: Amnesty International Ltd., 2022), 15.

¹²¹ Dugard ve Reynolds, *Apartheid, International Law*," 868.

dönem belirtildiği üzere İsrail'in işgalinin niteliğini BM'de *apartheid* olarak ifade etmek, bu terimi kullanmak önemlidir.¹²²

BM Genel Kurulu, *apartheid*'in self-determinasyon ilkesini çiğnediğine dikkat çekmektedir. Özellikle 1970'lerde Filistin ve Güney Afrika örneklerinin beraber anıldığı, değerlendirildiği kararlar mevcuttur.¹²³ 1970 tarihli ve 2649 sayılı (XXV) kararında Filistin ve Güney Afrika'daki halkların self-determinasyon haklarını reddeden hükümetler kınanmıştır.¹²⁴ Irkçı baskıya maruz kalanlarla sömürge yönetimine ve yabancı işgale maruz kalanların aynı rejim altında olduklarına dair değerlendirme yapılmıştır.¹²⁵ BM Filistin İnsan Hakları Özel Raportörü Michael Lynk, İsrail'in işgal edilmiş Filistin topraklarındaki yönetiminin *apartheid*'i teşkil ettiğini 2022'de yayımlanan raporunda belirtmiştir. İsrail'in uygulamalarının *apartheid* rejiminin standartlarını teşkil ettiğini kaydetmiştir.¹²⁶ Benzer yaklaşıma BM Özel Raportörü John Dugard'ın da BM İnsan Hakları Konseyi için hazırladığı 2007 tarihli raporunda da rastlanılmaktadır. İsrail işgalinin niteliğinin sömürgecilik ve *apartheid* özelliklerini sergilediğini ifade etmiştir.

2007'de İşgal Edilmiş Topraklardaki İnsan Haklarına İlişkin BM Raportörü John Dugard da İsrail'in *apartheid* rejimi uyguladığı söyleminde bulunmuştur. Richard Falk tarafından kaleme alınan BM Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Haklar Konseyi (Batı Asya Bölümü) ve 2017 tarihli rapor da örnek olarak verilebilir. İşgal Edilmiş Topraklardaki İnsan Hakları Durumuna İlişkin BM Özel Raportörü Virginia Tilly de benzer yorumda bulunmuş; fakat ABD ve İsrail'in raporlara yönelik tepkisi sebebiyle BM ilgili metinleri kullanmaktan vazgeçmiştir.

Self-Determinasyon Hakkının Filistin'de Çalıştırılması

Yukarıda da ifade edildiği üzere Filistin-İsrail sorunu uluslararası hukuk bağlamında değerlendirildiğinde self-determinasyon hakkı da çalıştırılabilecek haklar arasında yer alarak sorunun çözülmesinde rol oynayabilecektir. Self-determinasyon hem *jus cogens* normdur, hem de kolektif bir insan hakkıdır.¹²⁷ Self-determinasyon hakkının Filistin halkı tarafından bağımsızlık seçeneği diğer ifadeyle self-determinasyonun dış

¹²² Dugard ve Reynolds, *Apartheid, International Law*," 869.

¹²³ Dugard ve Reynolds, *Apartheid, International Law*," 878.

¹²⁴ The UN General Assembly, Resolution 2649 (XXV), 30 Kasım 1970, <https://www.palquest.org/en/historictext/9969/unga-resolution-2649-xxv>

¹²⁵ Dugard ve Reynolds, *Apartheid, International Law*," 878.

¹²⁶ Lynk, *Report of the Special Rapporteur*,"17.

¹²⁷ Azarova, *Israel's Unlawfully Prolonged Occupation*," 11.

seçeneği kapsamında uygulanması Filistin-İsrail sorununun özünün hatırlanmasına ve dolayısıyla İsrail'in geçmiş ve mevcut dönemlerdeki politikasının sorgulanmasına sebebiyet vermektedir.

Uluslararası siyaset bağlamında Filistin sorununun self-determinasyon kapsamında değerlendirilmesine yönelik örnek verilebilir. Devletlerin çoğu Filistin'i söz konusu hak bağlamında desteklemektedir. Verilen desteğin uluslararası teamül seviyesine çıktığını söylemek mümkündür. Örneğin BM Genel Kurulu tarafından self-determinasyon hakkı Filistin'in sahip olduğu haklar kapsamında değerlendirilmiştir. BM Genel Kurulu, işgal edilmiş Filistin topraklarındaki İsrail'in varlığını ve uyguladığı politikaları self-determinasyon çerçevesinde ele almaktadır. Bu bağlamda birçok Genel Kurul kararı sıralanabilir ve Filistin'in BM kapsamında değişen statüsü örnek olarak verilebilir. Uzun süredir Filistin halkının self-determinasyon hakkı çeşitli kararlarca tanınmıştır. BM Genel Kurulu'nun 3236 (XXIX) sayılı 1974 tarihli kararı, UAD'nin Duvar Kararı, BM İnsan Hakları Konseyi'nin 49/28 nolu ve 1 Nisan 2022 tarihli kararı bu bağlamda örnek olarak sıralanabilir. Yine 1970'te aldığı 2672/C (XXV) sayılı kararda Filistin halkının self-determinasyon hakkının olduğunu tanımıştır. Örneğin 30 Aralık 2022'de BM Genel Kurulu Uluslararası Adalet Divanı'ndan danışma görüşü istemiştir. UAD'ye sorulan soruda ilhak, yerleşim ve uzatılmış işgal politikalarıyla İsrail'in Filistin halkının self-determinasyon hakkını sürekli olarak ihlal ettiği ifade edilmiştir.¹²⁸

Her ne kadar BM Genel Kurulu kararlarında FKÖ'nün gözlemci statüsü Filistin olarak değiştirilse ya da söz konusu kararlarda işgal edilmiş Filistin topraklarında egemenliğe sahip olması gerektiği ifade edilse de BM Güvenlik Konseyi'nin tutumu farklıdır. BM Güvenlik Konseyi'nin 2002 tarihli 1397 sayılı ve 2003 tarihli 15151 sayılı kararlarına bakıldığında bağımsız Filistin devletinin sadece gelecek için bir vizyon teşkil ettiği belirtilmiştir.¹²⁹ Süreç içinde Filistin'in BM'deki statüsü değişmiş ve daha üst pozisyonlara sahip olmuştur. 1974'te BM Genel Kurulu'nun 3237 (XXIX) sayılı kararı FKÖ'ye ulusal kurtuluş hareketi olarak 'gözlemci' statüsü vermiştir. Bu karar kapsamında da UNESCO gibi BM'nin özel birimlerine üye olabilmıştır. 1988'e gelindiğinde ise BM Genel Kurulu aldığı 43/177 sayılı kararla Filistin Ulusal Konseyi'nin Filistin Devleti'nin bağımsızlık açıklamasına değinerek

¹²⁸ International Court of Justice, The General Assembly of the United Nations requests an advisory opinion from the Court in its resolution A/RES/77/247 on Israeli practices affecting the human rights of the Palestinian people in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem', January 20, 2023, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/186/186-20230120-pre-01-00-en.pdf>, 1

¹²⁹ Telly, "The Legal Context in the Occupied Territories," 28.

1967'den beri işgal altında bulunan Filistin topraklarında Filistin halkının egemenliğini tanımıştır.¹³⁰

BM, Filistin halkının self-determinasyon hakkını tanımıştır. 1970'lerdeki BM Genel Kurulu kararları ve 1975'ten beri FKÖ'nün Filistin sorunu da dahil Orta Doğu'daki durumları ele alan BM Güvenlik Konseyi oturumlarına davet edildiği hatırlanmalıdır.¹³¹ BM Genel Kurulu'nun 32/20 sayılı 25 Kasım 1977 tarihli¹³², 33/29 sayılı 7 Aralık 1978 tarihli¹³³, 34/70 sayılı ve 6 Aralık 1979 tarihli¹³⁴ ve 35/122 sayılı ve 11 Aralık 1980 tarihli kararları¹³⁵ bu bağlamda sıralanabilir. Fakat süreç ilerleyince BM'nin Filistin sorununu insani bir probleme indirgediği görülmüştür. 1948'teki Nakba'nın etkisiyle BM, Filistin sorununu bir mülteci sorunu olarak değerlendirmiştir.¹³⁶ 1967 savaşıdan sonra BM içinde Filistin'in yasal olarak özneliği giderek artan bir şekilde kabul edilirken Filistin'in ülkesel/toprak hedefleri tarihi Filistin'den işgal edilmiş Filistin topraklarına indirgenmiştir.

1975 ve 1976'da BM Genel Kurulu işgali BM Andlaşması'nın ihlali olarak görmüş ve kınamıştır. 1977 ve 1981 arası ise işgal 'yasadışı' olarak nitelendirilmiştir. 1981-1991 arası dönemde İsrail işgali yine BM Andlaşması'nın ihlali olarak yorumlanmıştır. Aynı zamanda İsrail koşulsuz, acilen ve bölgeden tümüyle çekilmeye çağırılmıştır.¹³⁷ Fakat 1992'den diğer bir ifadeyle Madrid Barış Konferansı'nın toplanmasından sonra self-determinasyon gibi ifadeler BM tarafından kullanılmayı bırakılmıştır. BM Genel Kurulu, İsrail'in işgalinin insan haklarının büyük bir ihlalini teşkil ettiğini ve sorunun çözümüne müzakereler aracılığıyla ulaşılacağına umut edildiğini belirtmiştir.¹³⁸ Self-determinasyonun ilhakin yasaklanması ile yakından bağlantısı vardır. Çünkü hakkın ortaya çıkışına, gelişimine bakıldığında hakkı talep eden halkın toprakla bağlantı kurulduğu

¹³⁰ Paul Eden, "Palestinian Statehood: Trapped Between Rhetoric and 'Realpolitik,'" *The International and Comparative Law Quarterly* 62, no. 1 (2013): 227.

¹³¹ Eden, "Palestinian Statehood," 227.

¹³² The UN General Assembly, The Situation in the Middle East, 25 November 1977, <https://documents.un.org/doc/resolution/gen/nr0/312/55/pdf/nr031255.pdf?token=cE8xzDkf1HNmYDqOFC&fe=true>, 23-24.

¹³³ The UN General Assembly, 33/29: The Situation in the Middle East, 07 December 1978, <http://www.worldlii.org/int/other/UNGA/1978/28.pdf>

¹³⁴ The UN General Assembly, 34/70: The Situation in the Middle East, <http://www.worldlii.org/int/other/UNGA/1979/93.pdf>, 21-22

¹³⁵ The UN General Assembly, 33/122: Report of the Special Committee to Investigate Israeli Practices affecting the Human Rights of the Population of the Occupied Territories, <http://www.worldlii.org/int/other/UNGA/1980/130.pdf>, 89-92.

¹³⁶ Imseis, "Negotiating the Illegal," 1059-1060.

¹³⁷ Imseis, "Negotiating the Illegal," 1069.

¹³⁸ Imseis, "Negotiating the Illegal," 1070.

görülmektedir. “Self-determinasyon hakkı toprak ile halk arasındaki bağı korumaktadır”.¹³⁹ Oysa ilhak, söz konusu toprak bölgesi ile halkın arasındaki bağa son vermektedir. Todeschini, işgalin self-determinasyon hakkına uyması gerektiğine dikkat çekmektedir. Diğer bir ifadeyle söz konusu hakka saygı gösterilmesi ve bu hakkın uygulanmasını engelleyecek faaliyetlerde bulunulmaması gerekmektedir.¹⁴⁰ Dolayısıyla self-determinasyonun çalıştırılması ile bağlantılı olarak işgalin geçici olması gerekmektedir. Devlet uygulamaları, BM’nin ilgili karar ve sözleşmeleri de bu durumu yansıtmaktadır.¹⁴¹ BM İşgal Edilmiş Filistin Toprakları’ndaki insan hakları durumunu incelemekle görevli Özel Raportörü Francesca Albanese’nun hazırladığı rapor, self-determinasyon kapsamında sorunu incelemektedir. Bu hakkın uygulanması için uluslararası sorumluluğun çalıştırılmasının altı çizilmektedir.

Albanese, self-determinasyonu ‘platform hak’ olarak nitelendirerek diğer hakların çalıştırılabilmesi için self-determinasyonun uygulanmasının gerektiğini vurgulamaktadır.¹⁴² Bu açıdan bakıldığında geçmişte ve mevcut dönemde işgalin değerlendirildiği çerçevenin yetersiz olduğu anlaşılmaktadır.¹⁴³ *Apartheid* söyleminin ve *apartheid*’e karşı uluslararası dayanışmanın sergilenmesi çağrısının Filistin sorununun holistik değerlendirilmesi ve incelenmesi için yeterli olmadığı, sınırlı bir bakış açısının sunulduğu belirtilmektedir. Örneğin *apartheid* ülkesel/bölgesel olarak değerlendirildiğinde soruna dair dar bir yorum getirmektedir çünkü işgal edilmiş Filistin topraklarına odaklanarak yaklaşık 12 milyonluk Filistin diasporasını¹⁴⁴ ve İsrail’deki Filistin nüfusunu dışlamaktadır.¹⁴⁵ Kıt olan kaynakların paylaşımında, dağıtımında Filistinlilere yönelik ayrımcılık yapılmaktadır. Filistinlilerin sahip olduğu toprakların yarısından fazlası İsrail devletince el konulmuştur. Ayrıca Albanese, *apartheid* söyleminin ve bu söylemin kullanılmasının İsrail işgalinin yasadışılığını ve Filistin sorununun temelini göz ardı ettiğine dikkat çekmektedir.

Süreç içinde Filistin’in self-determinasyonu kapsamında toprağın/bölgenin değerlendirilmesinde normatif değişiklikler yaşanmıştır.¹⁴⁶

¹³⁹ Azarova, “Israel’s Unlawfully Prolonged Occupation,” 11.

¹⁴⁰ Todeschini, “Out of Time,” 44.

¹⁴¹ Batır ve Aras, “Self-Determinasyon Hakkı ve Filistin Devleti,” 157.

¹⁴² Adel and Ben Imran, “An International Paradigm Shift,” 3.

¹⁴³ Adel and Ben Imran, “An International Paradigm Shift,” 4.

¹⁴⁴ Murphy, Ferrara and Power, “The Occupation of Palestine,” 56.

¹⁴⁵ Raef Zreik, “Palestine, Apartheid, and the Rights Discourse,” *Journal of Palestine Studies* 34, no.1 (2004): 74.

¹⁴⁶ Telly, “The Legal Context in the Occupied Territories,” 27.

Örneğin manda sistemine göre diğer ifadeyle Milletler Cemiyeti Misakı'na bakıldığında 1919 itibarıyla Filistin'in bağımsız olması gerektiği belirtilmiştir.¹⁴⁷ Fakat sonrasında 1917 tarihli Balfour Deklarasyonu'nun içeriği ve 1948'de Filistin mandası topraklarında İsrail'in bağımsızlığını ilan etmesi ve bunun uluslararası toplumun geneli tarafından tanınmış olması ile gerek self-determinasyonun düşünüldüğü Filistin topraklarında gerekse Filistinlilerin kullanacağı self-determinasyon hakkı kapsamında değişikliklere gidilmiştir. İsrail'in BM'ye de bu düzenleme ile üye olarak kabul edilmesi tarihi Filistin'in diğer ifadeyle manda yönetiminin parçalanmasının kabulü anlamına gelmektedir. Taksimi öngörerek BM Genel Kurulu'nun 181 sayılı kararı ile Filistin mandası Filistin ve Yahudi olmak üzere iki ayrı tarafa bölünmüştür. Tilley; İsrail'in bağımsızlığını kazanması ve 1948 Arap-İsrail Savaşı'ndan sonra Filistinlilerin self-determinasyon hakkının uluslararası hukukun ve diplomasinin çözmesi için bırakıldığına ve artık sorunun Filistinli mülteciler niteliğine dönüştüğüne dikkat çekmektedir.¹⁴⁸

Filistin tarafının da bu düzenlemeye uyduğu görülmektedir. Örneğin 1988'de Filistin Ulusal Konseyi (*Palestinian National Council*) Filistin Mandası'nın parçalanmış kısmında Filistin devletinin bağımsızlığını ilan etmiştir. Diğer ifadeyle işgal edilmiş Filistin topraklarının sınırlarını kabul etmiştir.¹⁴⁹ Bir dönem FKÖ, BM Güvenlik Konseyi'nin 1967 tarihli ve 242 sayılı kararını Filistin sorununu mülteci sorununa indirgediği ve Filistinlilerin vazgeçilemez ulusal haklarını göz ardı ettiği gerekçesiyle kabul etmemektedir.¹⁵⁰ Oslo süreci sonrasında FKÖ, sömürgecilik, ırkçılık ve yabancı egemenlik tezlerine dayanarak self-determinasyon hakkı talebinde bulunmuştur.¹⁵¹ Ayrıca Filistin Otoritesi eski Başbakanı Salam Fayyad'ın "Fayyad Planı" olarak da bilinen "İşgali Bitirmek, Devleti Kurmak" adlı planı Filistin'in devletleşmesi üzerinde ve topraklarında egemenliği sağlama sürecinde önemli adımlardan biridir. Batır ve Aras'ın da belirttiği gibi, Filistin de, İsrail gibi devletleşme sürecinde "fiili gerçekler oluşturma" (*establishing the facts on the ground*) tutumuna dayanmaktadır.¹⁵² 23 Eylül 2011'de FKÖ

¹⁴⁷ Telly, "The Legal Context in the Occupied Territories," 27.

¹⁴⁸ Telly, "The Legal Context in the Occupied Territories," 32.

¹⁴⁹ "Palestine National Council: Declaration of Independence," *The Israel-Arab Reader: A Documentary History of the Middle East Conflict*, ed. Walter Laqueur ve Barry Rubin (New York: Penguin Books, 2001), 355-356.

¹⁵⁰ David Newman ve Ghazi Falah, "Bridging the Gap: Palestinian and Israeli Discourse on Autonomy and Statehood," *Transactions of the Institute of British Geographers* 22, no. 1 (1997): 118.

¹⁵¹ Batır ve Aras, "Self-Determinasyon Hakkı ve Filistin Devleti," 156.

¹⁵² Batır ve Aras, "Self-Determinasyon Hakkı ve Filistin Devleti," 159.

Yürütme Komitesi Başkanı ve Filistin devletinin başkanı olarak Mahmud Abbas, Filistin devleti adına BM'ye tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Başvurusunu yasal olarak BM Genel Kurulu'nun 1947 tarihli 181 sayılı kararına, 1988 tarihli Filistin Devleti'nin bağımsızlık bildirgesine ve söz konusu deklarasyonun BM Genel Kurulu'nun 1988 tarihli 43/177 sayılı kararınca kabul edilmesine dayandırmıştır. Abbas, 4 Haziran 1967 sınırları ve Kudüs'ün başkent olması kapsamında Filistin devleti olarak başvuruda bulunduğu altını çizmiştir.

İsrail işgalin başlamasından bu yana bölgenin Filistinsizleştirilmesini / Filistinlilerden arındırılmasını ya da Filistinlilerin tasfiye edilmesini (*de-Palestinization*) amaçlamıştır ve söz konusu süreç devam etmektedir. Filistin'in egemenliğini sınırlamak için stratejik ayrıştırma, doğal kaynaklar üzerinde hak iddia ederek ekonomik refahı engellemek, Filistinlilerin kültürel ve sivil haklarından mahrum edilerek kimlik silinmesine gidilmesi, siyasi varoluşu ve devlet olma araçlarını engelleyerek Filistinlilerin self-determinasyon hakkını kullanmalarının önüne geçilmesi hedeflenmiştir.¹⁵³ Örneğin Batı Şeria'da Doğu Kudüs de dahil olmak üzere mevcut Yahudi yerleşimlerine devam edilmesi Filistinlileri sadece topraklarından değil diğer Filistinlilerden de ayırmaktadır.

Filistin, devlete sahip olmayan bir millet olarak, self-determinasyon talebini siyasi söylem olarak uluslararası alanda dile getirebilmiştir. Newman ve Falah, BM'nin 'çatışma çözümü' söylemine Filistin'in dahil edilmesini siyasi alanda önemli bir gelişme olarak ifade etmektedirler.¹⁵⁴ Filistin'in self-determinasyon sürecinin ilerlemesinde uluslararası toplum tarafından tanınması ve bu bağlamda verilen destek önemlidir. Diğer yandan söz konusu kesim, Filistin'in hedeflerini ve bu hedefleri doğrultusunda kullandığı araçlarını etkileyebilecek baskı da yapılabilmektedir. Örneğin Filistin'in İsrail'in varlığını reddeden tutumdan iki devletli çözüme geçmesi diğer ifadeyle İsrail'in varlığını tanınması ABD gibi uluslararası alanın önde gelen aktörleri tarafından gelen baskı ve istem neticesinde gerçekleşmiştir. UAD'nin 2004 tarihli Duvar kararında Filistin devletinin daha inşa edilmediğine dikkat çekilmiştir. Fakat yine aynı kararında Filistinlilerin self-determinasyon hakkı olduğunu ifade ederek söz konusu hakkı tanımıştır.¹⁵⁵

¹⁵³ Adel and Ben Imran, "An International Paradigm Shift," 4.

¹⁵⁴ Newman ve Falah, Bridging the Gap," 116.

¹⁵⁵ International Court of Justice, Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory (Request for advisory opinion) Summary of the Advisory Opinion of 9 July 2004, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/131/1677.pdf>, 10

Aynı zamanda Oslo düzenlemeleri Filistinlilerin işgal edilmiş Filistin topraklarında self-determinasyon hakkı olduğunu belirtmiştir.¹⁵⁶

Filistin Sorunu ve *Jus Cogens* Bağlantısı

Ardi Imseis, konuyu uluslararası hukuk açısından normlar hiyerarşisinde en üst noktalara taşımaktadır. İsrail işgalinin en az 3 *jus cogens* normu ihlal ettiği görüşündedir. Bu bağlamda kuvvet kullanarak toprak kazanımının engellenmesi, halkların self-determinasyon hakkına saygı duyulması ve ırkçı ayrımcılık da dahil olmak üzere yabancı tahakküm ve sömürü rejimlerinin kurulmasının engellenmesi ilgili normlar olarak sayılmaktadır.¹⁵⁷ İşgalin süresi ve *jus cogens* normların ihlal edilmesiyle İsrail işgali yasadışı bir nitelik almıştır.¹⁵⁸

Reynolds, *apartheid*'in engellenmesinin *jus cogens* norm niteliğinde olduğuna ve *erga omnes* etki doğurduğuna dikkat çekmektedir.¹⁵⁹ Bu bağlamda *jus cogens* norm ihlalini teşkil eden uluslararası suçların *erga omnes* zorunluluğu doğurduğunu belirtmek faydalı olacaktır.¹⁶⁰ Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun bu yönde görüşleri mevcuttur.¹⁶¹ "Uluslararası Hukuk Komisyonu, "1976'da BM Genel Kurulu'na sunduğu... taslak maddeler metninin 19. Maddesinde" *apartheid*'i uluslararası haksız fiiller arasında saymıştır.¹⁶² Ayrıca Devletlerin Uluslararası Haksız Fiillerinden Kaynaklanan Sorumluluğunu Düzenleyen Maddeler Metni'nin (*Articles on States Responsibility for Internationally Wrongful Acts*) 40 ve 41. maddeleri *jus cogens* normların ihlalinin *erga omnes* sorumluluk doğurduğundan bahsetmektedir.¹⁶³

Sonuç

Filistin, uzun zamandır Filistin-İsrail sorununa yönelik paradigmayı değiştirmeye çalışmaktadır. Mevcut paradigma, işgal edilmiş Filistin

¹⁵⁶ Telly, "The Legal Context in the Occupied Territories," 35.

¹⁵⁷ Imseis, "Negotiating the Illegal," 1080.

¹⁵⁸ Murphy, Ferrara and Power, "The Occupation of Palestine," 58.

¹⁵⁹ Reynolds, "Apartheid and International Law in Palestine," 124.

¹⁶⁰ M. Cherif Bassiouni, "International Crimes: Jus Cogens and Obligatio Erga Omnes," *Law and Contemporary Problems* 59, no. 4 (1996): 63.

¹⁶¹ International Law Commission, *Draft Conclusions on Identification and Legal Consequences of Peremptory Norms of General International Law (jus cogens) with Commentaries*, 2022, https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/1_14_2022.pdf, 16.

¹⁶² Ceren Zeynep Pirim, "Uluslararası Sorumluluk Hukukunda Devletlerin Ağırlaştırılmış Sorumluluğu: Kuramsal Bir Değerlendirme," *Public and Private International Law Bulletin* 32, no. 2 (2012): 156.

¹⁶³ International Law Commission.

topraklarındaki statükoyu diğer bir ifadeyle alanda yaşananları ve İsrail'in ilgili politikalarını olduğu haliyle kabul etmektedir. Ortaya çıkan bu düzlem üzerinden barış görüşmeleri yürütülmektedir. Başka bir anlatımla İsrail işgali ve bu çerçevedeki siyaseti olağan ve normal bir akışın parçası olarak lanse edilmekte ve işgalin varlığı altında nihaî statü konuları çözülmeye çalışılmaktadır. Diğer taraftan Filistin ise İsrail işgalinin ve politikalarının *fait accompli* olarak kabul edilmesine dayanan barış görüşmelerinin başlamasından ziyade konunun/sorunun ve dolayısıyla çözümün uluslararası niteliğine ve hukuki doğasına dikkat çekilerek çözüm masasına Filistin tarafı daha güçlü bir şekilde oturtmak istemektedir. Mevcut paradigma İsrail'in Filistinlilerin self-determinasyonun yanı sıra geri dönüş hakları da engellenmesini kolaylaştırmaktadır.

7 Ekim'de başlayan Hamas ve İsrail tarafından uygulanan görülmemiş düzeydeki şiddet, Filistin-İsrail sorununun neden çözülemediğini, sorununu temel yapı taşlarını uzun zaman sonra yeniden hatırlatmıştır. İşgalin varlığı ve iki devletli çözüm ihtimali hatırlatılırken bunun yanı sıra *apartheid* yönetiminin Filistin toplumuna uygulanması, işgalin yasadışılığı, uzatılmış işgal kavramı ve self-determinasyon hakkının çalıştırılması öne çıkmıştır. Dolayısıyla Filistin-İsrail sorunu uluslararası hukuktan ne kadar uzaklaştırılmaya çalışılsa da uluslararası hukukun en önemli kurumları, kuralları ve *jus cogens* normları ile doğrudan bağlantılıdır.

Oluşturulmak istenilen söz konusu yeni paradigmayla Filistin-İsrail sorununa holistik bakış açısının getirilmesinin istendiği söylenebilir. Filistin-İsrail sorununun *apartheid*'e karşı bir mücadele olduğunun dikkate alınması, işgalin yasadışı ve uzatılmış olması ve Filistin halkının self-determinasyonu hedeflemesi bağlamında değerlendirme yapılması gerektiği ifade edilmektedir. İsrail sayılan ve bu çalışmada incelenen üç başlıkta uluslararası hukuka aykırı davrandığı için Filistin-İsrail sorunu bugünkü haline gelmekte; diğer ifadeyle çözümden giderek uzaklaşmaktadır. Örneğin işgalde dikkat edilmesi gereken unsur, işgal süresince işgalci kuvvetlerin sergilediği davranış ve faaliyetlerin askerî gereklilik ilkesi ile meşrulaştırılması gerektiği; yasadışı olmaması ve kötü niyetli bir şekilde uygulanmaması; ve, işgal altındaki halkın da çıkarlarının gözetmesi gerektiğidir.

Filistin, self-determinasyon mücadelesinde taktiksel birtakım değişikliklere gitmiştir. Örneğin self-determinasyon ve devlet olma amaçlarından önce Filistin sorunu mülteci ve yerlerinden edilme kavramları kapsamında değerlendirilmekteydi. Filistin, devletin tanınması gibi, self-determinasyonun farklı süreçlerinde uluslararası toplumdan destek alabilmiştir. BM üyelerinin yaklaşık üçte ikisi Filistin Devleti'nin varlığını

tanınmaktadır. Bu self-determinasyonun tanınmasından ziyade söylemsel bir güç veya gösterge olarak tanınabilir. Bu bağlamda geliştirmeye ve self-determinasyonu uygulamaya çalıştığı yeni paradigmasında da uluslararası kesimden destek alabilir. *Apartheid*'in çözümü eşitlik ve dışlanan, ayrıştırılan tarafın entegrasyonudur. Eşitlik, ülkeye/toprağa ilişkin eşit haklara sahip olmaktır.¹⁶⁴

İşgal karşısında uluslararası insancıl hukuk ve uluslararası insan hakları hukukunun uygulandığı hatırlanmalıdır. İşgal, uluslararası hukukta istisnai bir durumdur ve geçicidir. Dolayısıyla işgalin süresinin uzaması ve işgal altındaki bölgenin ilhakı ile sonuçlanması uluslararası hukukun ihlali anlamına gelmektedir. Bu bağlamda işgal altında olan bölgenin siyasi ve hukuki statüsünü değiştirecek adımlar da atılmamalıdır. Çünkü uluslararası hukuka göre işgalci gücün söz konusu bölgenin statükosunu koruması gerekmektedir. La Haye Yönetmeliği'nin 43. maddesi ve Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nin 64. maddesi işgalci gücün işgali altındaki bölgenin statüsünü değiştirmesini kabul etmemektedir. Söz konusu güç ancak bölgenin kamu düzeninin ve toplumsal hayatının sağlanması yönünde gücünü kullanmalıdır. Topluluğun güvenliği sağlanmalıdır.

Kaynakça

- Albayrak, Gökhan. "Uluslararası İnsancıl Hukukta İşgale İlişkin Hukuki Meseleler." *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 28, no.2 (2020): 445-471.
- Amnesty International. *Israel's Apartheid Against Palestinians: Cruel System of Domination and Crimes Against Humanity*. London: Amnesty International Ltd., 2022.
- Al-Haq, ICJ Advisory Opinion on the Legal Consequences Arising from the Policies and Practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem, https://www.alhaq.org/cached_uploads/download/2023/07/29/icj-advisory-opinion-1690635145.pdf.
- Al Jazeera, "Netanyahu Says West Bank Annexation Plans Still on the Table," <https://www.aljazeera.com/news/2020/8/13/netanyahu-says-west-bank-annexation-plans-still-on-the-table>, 13 Ağustos 2020.
- Adel, Ihsan and Hassan Ben Imran. "An International Paradigm shift Recognizing the Root Causes of Palestine's Struggle? Reflection on the UN SR's Report and Recent Developments in the Discourse on Palestine/Israel." *Law for Palestine*, Aralık 2022.
- Azarova, Valentina. "Israel's Unlawfully Prolonged Occupation: Consequences Under an Integrated Legal Framework." *European Council on Foreign Relations Policy Brief*, 2 Haziran 2017.

¹⁶⁴ Zreik, Palestine, Apartheid, and the Rights Discourse," 71.

- Bassiouni, M. Cherif. "International Crimes: 'Jus Cogens' and 'Obligatio Erga Omnes.'" *Law and Contemporary Problems* 59, no. 4 (1996): 63-74.
- Batır, Kerem ve İlhan Aras. "Self-Determinasyon Hakkı ve Filistin Devleti Bağlamında Filistin Sorunu." *NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1 (2011): 46-164.
- Beaumont, Peter. "Netanyahu tells US he Opposes Creation of Palestinian State after Gaza war." *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2024/jan/18/netanyahu-tells-us-opposes-palestinian-state-after-gaza-war>, 18 Ocak 2024.
- Ben-Natan, Smadar. "The Apartheid Reports: A Paradigm Shift on Israel/Palestine (Part I)," *Opinio Juris*, <http://opiniojuris.org/2022/04/12/the-apartheid-reports-a-paradigm-shift-on-israel-palestine-part-i>, 12 Nisan 2022.
- Berger, Miriam. "Israel's Hugely Controversial 'Nation-State' Law, Explained." *Vox*, <https://www.vox.com/world/2018/7/31/17623978/israel-jewish-nation-state-law-bill-explained-apartheid-netanyahu-democracy>, 31 Temmuz 2018.
- Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. The Hague, 18 October 1907, <https://www.legal-tools.org/doc/fa0161/pdf>.
- Dugard, John ve John Reynolds. "Apartheid, International Law, and the Occupied Palestinian Territories." *The European Journal of International Law* 24, no. 3 (2013): 867-913.
- Eden, Paul. "Palestinian Statehood: Trapped Between Rhetoric and 'Realpolitik.'" *The International and Comparative Law Quarterly* 62, no. 1 (2013): 225-239.
- Gold, Dore. "The Levy Report and the 'Occupation' Narrative." *Jerusalem Center for Public Affairs*, <https://jcpa.org/article/the-levy-report-and-the-occupation-narrative>, 20 Temmuz 2012.
- Gürseler, Ceren. *Afrika Örf-Adet Hukukunda Self-Determinasyon Hakkı*. İstanbul: Kriter Yayınevi, 2023.
- Gürseler, Ceren. "Filistin-İsrail Sorununda Trump'ın Fait Accompli Girişimi: 'Yüzyılın Planı.'" *Barış Araştırma ve Çatışma Çözümleri Dergisi* 9, no. 2 (2021): 378-415.
- Herdegen, Matthias J. "The 'Constitutionalization' of the UN Security System." *Vanderbilt Journal of International Law* 27, no. 1 (1994): 135-159.
- ICRC, International Humanitarian Law Databases, Article 49- Deportations, Transfers, Evacuations, <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciv-1949/article-49>.
- Imseis, Ardi. "Negotiating the Illegal: On the United Nations and the Illegal Occupation of Palestine, 1967-2020." *The European Journal of International Law* 31, no.3 (2020): 1055-1085.
- International Court of Justice, Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory (Request for advisory opinion) Summary of the Advisory Opinion of 9 July 2004, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/131/1677.pdf>
- International Law Commission, Draft Conclusions on Identification and Legal Consequences of Peremptory Norms of General International Law (*jus cogens*) with commentaries, *United Nations*, https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/1_14_2022.pdf, 2022.
- International Law Commission, Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, *United Nations*, https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_6_2001.pdf, 2001.

- Longobardo, Marco. "The Applicability of Apartheid to Situations of Occupation: At the Crossroads between International Humanitarian Law, International Criminal Law, and International Human Rights Law." *Anuario Mexicano de Derecho Internacional* 24 (2024): 3-36.
- Lynk, Michael. *Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in the Palestinian territories occupied since 1967*, A/HRC/49/87, UN General Assembly Human Rights Council, 2022.
- Malhotra, Ram C. "Apartheid and the United Nations." *The Annals of American Academy of Political and Social Science* 354, *Africa in Motion* (1964): 135-144.
- Metais, Ilona. "The West Bank Barrier: Origins, Implementation, and Consequences." *Flux International Relations Review* 11, no. 1 (2021): 73-79.
- Murphy, Ray Anita Ferrara, ve Susan Power. "The Occupation of Palestine from a TWAIL Lens." *Prolonged Occupation and International Law: Israel and Palestine*, ed. by Nada Kiswanson and Susan Power. Leiden: Koninklijke Brill NV, 2023.
- Newman, David, ve Ghazi Falah. "Bridging the Gap: Palestinian and Israeli Discourse on Autonomy and Statehood." *Transactions of the Institute of British Geographers* 22, no. 1 (1997): 111-129.
- Öberg, Marko Divan. "The Legal Effects of Resolutions of the UN Security Council and General Assembly in the Jurisprudence of the ICJ." *The European Journal of International Law* 16, no.5 (2006): 879-906.
- Öktem, Emre. *Uluslararası Teamül Hukuku*. İstanbul: Beta, 2013.
- Pirim, Ceren Zeynep. "Uluslararası Sorumluluk Hukukunda Devletlerin Ağırlaştırılmış Sorumluluğu: Kuramsal Bir Değerlendirme." *Public and Private International Law Bulletin* 32, no. 2 (2012): 147-18.
- Reynolds, John. "Apartheid and International Law in Palestine." *Prolonged Occupation and International Law: Israel and Palestine*, ed. Nada Kiswanson ve Susan Power. Leiden: Koninklijke Brill NV, 2023.
- "Palestine National Council: Declaration of Independence." *The Israel-Arab Reader: A Documentary History of the Middle East Conflict*, ed. Walter Laqueur ve Barry Rubin, 355-356. New York: Penguin Books, 2001.
- Rome Statute of the International Criminal Court, <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/RS-Eng.pdf>, 2011.
- "The Legal Context in the Occupied Territories." *Beyond Occupation: Apartheid, Colonialism & International Law in the Occupied Palestinian Territories*, ed. Virginia Telly. London: Pluto Press, 2012.
- The Geneva Conventions of 12 August 1949, <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/publications/icrc-002-0173.pdf>
- The UN General Assembly, The Situation in the Middle East, 25 November 1977, <https://documents.un.org/doc/resolution/gen/nr0/312/55/pdf/nr031255.pdf?token=cE8xzDkf1HNmYDqOFC&fe=true>.
- The UN General Assembly, 33/29: The Situation in the Middle East, 07 December 1978, <http://www.worldlii.org/int/other/UNGA/1978/28.pdf>.

- The UN General Assembly, 33/122: Report of the Special Committee to Investigate Israeli Practices affecting the Human Rights of the Population of the Occupied Territories, <http://www.worldlii.org/int/other/UNGA/1980/130.pdf>, 89-92.
- The UN General Assembly, 34/70: The Situation in the Middle East, <http://www.worldlii.org/int/other/UNGA/1979/93.pdf>
- The UN General Assembly, Resolution 2649 (XXV), 30 November 1970, <https://www.palquest.org/en/historictext/9969/unga-resolution-2649-xxv>
- The UN Economic and Social Commission for Western Asia, Palestine, the Occupation and the Fourth Geneva Convention: Facts and Figures, 2014, pp.1-20, <https://www.unescwa.org/sites/default/files/pubs/pdf/palestine-occupation-fourth-geneva-convention-facts-figures-english.pdf>.
- Todeschini, Vito. "Out of Time: On the (Il)legality of Israel's Prolonged Occupation of the West Bank." *Prolonged Occupation and International Law: Israel and Palestine*, ed. Nada Kiswanson ve Susan Power, 31-51. Leiden: Koninklijke Brill NV, 2023.
- Todeschini, Vito. "The (il)Legality of Israel's Prolongs Occupation of the Palestinian Territory: Perspectives from the UN Rapporteur and Commission of Inquiry's September 2022 Reports", *Opinio Juris*, <https://opiniojuris.org/2023/03/07/the-illegality-of-israels-prolonged-occupation-of-the-palestinian-territory-perspectives-from-the-un-special-rapporteur-and-commission-of-inquirys-september-2022-reports>, 7 Mart 2023.
- Wasserstein, Bernard. *Israel & Palestine: Why They Fight and Can They Stop?* London: Profile Books, 2003.
- Wilde, Ralph. "Israel's War in Gaza Not a Valid Act of Self-Defence in International Law." *Opinion Juris*, <https://opiniojuris.org/2023/11/09/israels-war-in-gaza-is-not-a-valid-act-of-self-defence-in-international-law>, 9 Kasım 2023.
- Zreik, Raef. "Palestine, Apartheid, and the Rights Discourse." *Journal of Palestine Studies* 34, no.1 (2004): 68-80.

Extended Abstract

Even before the wave of violence of 07 October 2023, due to insolubility of the Israeli-Palestinian issue the Palestine Liberation Organization (PLO)/ the Palestinian Authority (PA) and Fatah have been under the process of establishing a new paradigm. Inability in establishing the Palestinian state, continuation of the Israeli occupation, and lack of development in the Israeli-Palestinian relations in other words lack of negotiations between the parties, omitting the essence of the conflict in the negotiations resulted in embracement of changes, re-evaluation of certain concepts by the PLO/PO and Fatah which have aimed to terminate the occupation.

Instead of mainstream paradigm insisted on insolubility, instead of starting peace negotiations centered upon *fait accompli* acceptance of the Israeli occupation today a new paradigm aimed to be established. Through highlighting the issue's international and legal dimensions Palestine has aimed to gain the upper hand in the negotiations. By using a new discourse,

it has aimed to without conditions, independently from negotiations, immediately terminate the occupation which has breached international law and *jus cogens* norms.

The PLO/PA which has been the sole political actor having international legitimacy in Palestinian political scene, and has had the international recognition, legitimacy as the sole legitimate representative of the Palestinian people, has referred to legal structures, institutions and notions in this process of changing the current paradigm. Ramallah has defined Israeli presence in the West Bank, Gaza Strip and the East Jerusalem as occupation, has highlighted the fact that the occupation's character has been changed as it becomes prolonged and lasting occupation. Ramallah scene has repeated that the occupation has been illegal, has acclaimed that the occupation regime has been transformed into an apartheid system and henceforth it has been put forward that Israel has prevented Palestinians from using their right of self-determination. Palestine has mentioned Israeli violation of *jus cogens* norms like prohibition of the use of force.

Israel's racist systematic exclusion and dominance over the Palestinian land have been tried to be included under the heading of the international crimes. The prolonged character of the occupation and Israel's prevention of the Palestinians's right of self-determination are highlighted. So, Palestine through centering on the international law, revives again the issue's causes and resolutions. In addition to apartheid, new and different concepts like prolonged occupation and right of self-determination have been touched upon in the process of state formation.

International human rights law, international humanitarian law (*jus in bello*), international criminal law, right of use of force (*jus ad bellum*) can be recognized as headings that the Palestinians and the Pro-Palestinian community have wanted to implement against Israel. In this conjunction, Israel has breached the law of occupation. Locating the Jewish population into the region, as if the Palestinian land accepted as *terra nullius* and pursuing discriminatory politics on ethnic grounds can be given as examples. In the rhetoric of the Palestinian side, Israel's settlement policies are recognized as war crimes.

Israel is a party to the Geneva Conventions however it has opposed to implementation of the Fourth Geneva Convention. Israel has not been a party to the Additional Protocol I however most of its regulations have gained the status of international customary law. Henceforth, solely these kind of regulations are going to be implemented against Israel. Regarding the usage of international customary law, Israel has been obliged to conform to La

Hague Regulations. Tel Aviv does not accept the implementation of international human rights law in the occupied Palestinian Territories. However, there has been a chance to implement the twin conventions of the UN that Israel has been a part.

Applications of the apartheid can be found in Israel's related regulations on citizenship, immigration, land and ownership. The most important validation of application of apartheid in Palestine has been the Jewish settlers. The Roma Statute as well recognizes the settlement policy as war crime. Moreover with settlement policy de-Palestinization of the related areas is aimed. In the post-7 October period Israel intensifies its related discourse and politics.

The fact that Israel is not party to the Apartheid Convention and the Rome Statute does not mean that crime of apartheid cannot be applied to Israel. Prevention and elimination of apartheid has been part of customary law, at the same time it has *jus cogens* status that means it has *erga omnes* effect as well. Recognition of the apartheid as international crime brings along international cooperation in elimination and prevention racial discrimination. Usage of both apartheid and related political framework affects emergence of mobilization and creation of momentum.

The apartheid has breached the right of self-determination. The right of self-determination constitutes both *jus cogens* norms and collective human rights. Due to its essence of being a platform right, to implement other rights firstly the right of self-determination has to be applied. Occupation has to conform to the right of self-determination. Related with application through self-determination, the occupation must be temporary.

To conclude the wave of violence started on 07 September 2023, indicated the main tenets of the conflict and the reasons why the Israeli-Palestinian conflict cannot be solved. Existence of the occupation and two state resolution are highlighted again. It is reminded that the Palestinians have been under the apartheid regime, the occupation is illegal and prolonged, and usage of self-determination is essential. Although Israel has tried to detract international law from the conflict, the Palestinian issue has been closely related with the most important concepts, institutions and *jus cogens* norms of the international law.

Palestine has referred tactical changes in its process of self-determination. During different phases of its self-determination process, it can receive support from international community as seen in recognition of the Palestinian state. The two thirds of the UN members recognize the Palestinian

state. Thus in its new paradigm aimed to implement self-determination it can get support from the international community.